

Naturmangfoldplan

Leka kommune

2025-2037

Status

Utkast – sist endret

Vedtatt sendt på høring

Dato

27.03.2025

08.04.2025

Dokument-id

[Dokument-id i sak/arkiv]

Innhold

1 Innledning.....	5
2 Bakgrunn og formål for planarbeidet	6
2.1 FNs bærekraftsmål	6
2.2 Prosessen og medvirkning.....	7
2.3 Forholdet til andre planer	7
3 Lover	8
3.1 Om føre-var-prinsippet jm. Naturmangfoldloven § 9	8
4 Definisjoner og begreper.....	9
5 Virkemidler i arealplaner	10
6. Hva er naturmangfold	10
7 Naturmangfold i Leka.....	12
7.1 Geologisk mangfold	12
7.1.1 Geologisk arv.....	15
7.2 Verneområder.....	16
7.2.1 Sunndalslia naturreservat.....	17
7.2.2 Skeisnesset fuglefredningsområde	18
7.2.3 Leknesøyene dyrefredningsområde	18
7.2.4 Horta naturreservat	19
7.2.5 Sklinna naturreservat	20
7.3 Utvalgte naturtyper	21
7.3.1 Kystlynghei.....	22
7.3.2 Slåttemark.....	25
7.3.3 Kalksjø	27
7.4 Viktige naturtyper	28
7.4.1 Strandeng og strandsump	28
7.4.2 Semi-naturlig strandeng.....	29
7.4.3 Bekkedrag	30
7.4.4 Kystmyr.....	31
7.4.5 Naturbeitemark.....	32
7.4.6 Boreal regnskog.....	33
7.4.7 Store gamle trær	33
7.4.8 Dammer	35
7.4.9 Andre lokalt viktige forekomster	35

8 Kulturlandskap	36
9 Landbruk.....	37
9.1 Fugler i jordbrukslandskapet.....	40
9.1.1 Vipe	40
9.1.2 Storspove	41
9.1.3 Tjeld.....	41
9.1.4 Rødstilk.....	42
9.1.5 Enkeltbekkasin	42
9.2 Hvordan hjelpe fuglene	43
9.3 Innsekter i landbruket	44
9.4 Vernskog.....	45
10 Sjø og kyst	46
10.1 Marine naturtyper	47
10.1.1 Skjellsand	49
10.1.2 Bløtbunn	49
10.1.3 Større tareskogforekomster	50
10.1.4 Korallrev.....	50
10.1.5 Ålegras	51
10.1.6 Litoralbasseng	52
10.1.7 Grunn strøm i Frøvikundet.....	52
10.2 Plankton.....	53
10.3 Fisk og gyteplasser.....	54
10.4 Sjøfugler i Leka	56
11 Vannforekomster.....	57
11.1 Ferskvann og vassdrag	59
11.2 Myrområder i Leka	61
11.3 Kantvegetasjon.....	62
12 Dyreliv på land.....	63
12.1 Naturlige habitat og trusler	63
12.2 Dyrevelferd	64
12.3 Forbud mot foring av ville hjortedyr	65
13 Trusler mot naturmangfoldet	66
13.1 Endring i arealbruk	66
13.2 Forurensning	68
13.3 Oljesøl.....	69
13.4 Marin forsøpling.....	69

13.5 Klimaendringer	71
13.6 Fremmede arter	72
13.7 Forebyggende tiltak og fjerning av fremmede arter	75
13.8 Kunstig belysning.....	76
14 Handlingsdel.....	77
15 Kilder	81

1 Innledning

Leka er en kommune med et helt spesielt naturmangfold. Ikke bare er Leka en del av Trollfjell UNESCO global geopark, vi har også mange truede landskapstyper som kystlynghei, gammel slåttemark og naturbeitemark. I tillegg er Skei og Skeisnesset blant Norges utvalgte kulturlandskap. Vi har også naturreservat og flere verneområder innenfor kommunens grenser.

Leka kommune er en av flere kommuner som har fått støtte fra miljødirektoratet for å utvikle plan for naturmangfold. Planen gir informasjon og bakgrunnsstoff til utarbeidelse av strategier innenfor områdene klima, arealendring, landbruk, forurensning og fremmede arter. Strategiene følges opp med konkrete tiltak i handlingsdelen i planen. I naturmangfoldloven er det nedfelt at naturen med dens mangfold skal tas vare på ved bærekraftig bruk og vern. Dette er svært viktig for å unngå tap av naturmangfoldet og for å bevare vårt livsgrunnlag.

Temaplanen for naturmangfold vil være et viktig hjelpemiddel i utviklingen av Leka. Planen inneholder informasjon om hvor truet og verdifull natur befinner seg, og dette skal bidra til å sikre god arealplanlegging og forvaltning også i framtiden. Arealplanlegging og forvaltning kan være vanskelig. Vi som lever i dag, har kanskje ønsker som er kortsiktige og som gagnar oss her og nå. God arealplanlegging og forvaltning er å ha de lange brillene på, slik at man kan overleve naturen i god stand til de generasjoner som kommer etter oss.

Det vil i fremtiden være viktig å ta inn ny og oppdatert dokumentasjon ved revidering og rullering av denne temaplanen for naturmangfold. Under arbeidet med planen ser man at det i offentlige databaser mangler registrering av enkelte områder der man vet det finnes kystlynghei. Det finnes også områder der det er store gamle trær som ikke er registrert. For å bevare naturmangfoldet i fremtiden er det viktig at arbeidet med kartlegging av slike områder fortsetter. Kommunen ser i fremtiden et behov for å kartlegge nye områder i samarbeid med grunneiere eller drivere av landbrukseiendom.

2 Bakgrunn og formål for planarbeidet

Hovedmålsetning med planen er å lage en plan som gir god oversikt over naturmangfoldet i kommunen. Planen skal kunne brukes som et hjelpemiddel av offentlig og privat virksomhet i forbindelse med utbygging eller arealendring. Den skal bidra til å bevisstgjøre ansatte og politikere om hvor de viktige naturområdene er i kommunen, og hvor man kan finne mer informasjon i de ulike kartdatabasene. Planen er ikke juridisk bindende, men vil ligge som et kunnskapsgrunnlag ved rullering av kommuneplanens arealdel og andre planer som utarbeides for arealdisponering og gjennomføring av miljøforbedrende tiltak, samt inn i den daglige saksbehandlingen. Planen skal fungere som et støttedokument for politiske og administrative beslutninger i kommunen. Ved å bruke temaplanen for naturmangfold som hjelpedokument i arbeidet med juridisk bindende arealplaner, unngår man i større grad å komme i en situasjon der man ødelegger områder med verdifull natur.

Planen utarbeides basert på eksisterende kunnskap og data. Det er derfor ikke utført noe ytterligere kartleggingsarbeid i løpet av denne planprosessen. Planen har en egen handlingsdel med konkrete tiltak. De enkelte tiltak må vurderes og innarbeides i kommunens handlingsplan og budsjett gjennom den årlige rulleringen, for at tiltaket kan bli gjennomført. For å fange opp endringer i nasjonale føringer og overordnede planer, og for å gjøre temaplan for naturmangfold til en operativ del av kommunens plan- og styringssystem, bør handlingsdelen i planen revideres senest hvert fjerde år i forbindelse med kommunens planstrategi.

2.1 FNs bærekraftsmål

Bærekraftsmålene er verdens felles plan for å løse de mest presserende krisene og utfordringene verden står overfor. Det er utarbeidet totalt 17 mål og 169 delmål som skal bidra til en felles global retning for alle land. FNs bærekraftsmål gjelder samtlige land og de har stor virkning på norsk politikk, både i kommuner og lokalsamfunn.

Mål 13: Stoppe klimaendringene

Innen 2030 skal man ha styrket evnen til å stå imot og tilpasse seg klimarelaterte farer og naturkatastrofer i alle land. Man skal ha innarbeidet tiltak mot klimaendringer i politikk, strategier og planlegging på nasjonalt nivå. Klimaendringene har negative konsekvenser for naturmangfoldet.

Mål 14: Livet i havet skal behandles på en god måte

Bevare og bruke hav og marine ressurser på en måte som fremmer bærekraftig utvikling. Dette innebærer å gjennomføre tiltak som reduserer havforurensning, beskytte marine økosystemer, ta grep mot overfiske, og i større grad verne om kyst- og havområdene våre. Kampen om sjøarealene legger stort press på naturressursene våre. Norge har ikke klart å utarbeide en handlingsplan som ivaretar sjøfuglene våre, korallrevene har marginalt med beskyttelse.

Mål 15: Livet på land

Livet på land innebærer at man skal verne, tilbakeføre og fremme bærekraftig bruk av økosystem, sikre bærekraftig skogforvaltning, motvirke ørkenspredning, stanse og reversere landforringelse og stanse tap av arts mangfold. Målet sammenfaller i svært stor grad med Aichi målene for naturmangfold som ble vedtatt i 2010. og som var en tiårig plan for bevaring av det biologiske mangfoldet.

2.2 Prosessen og medvirkning

Leka kommunestyre vedtok i 2021 i planstrategi at plan for naturmangfold skulle utarbeides. Arbeidet ble startet opp i 2021 ved å sende søknad til miljødirektoratet om midler til prosjektet. Midler ble tildelt, men grunnet mangel på ressurser ble arbeidet satt på vent. I januar 2025 ble arbeidet igjen startet opp, og det ble lagt et ambisiøst mål om at planen skal være politisk behandlet innen sommeren 2025. Årsaken til korte tidsfrister har sin årsak i at arbeidet har vært utsatt i flere år, og at kommunen fikk endelig frist for sluttrapportering til miljødirektoratet 01 september 2025. I juli og august er det ingen ordinære politiske møter, og det er derfor nødvendig å komme i mål innen juni. Det har også blitt arbeidet med andre temaplaner parallelt med temaplanen for naturmangfold. Det har derfor ikke vært hverken tid eller ressurser til å kartlegge nye områder i kommunen, dersom man skulle bestilt kartlegginger av nye områder ville arbeidet med denne planen strukket seg over en vesentlig lengre tidsperiode. Selv om det ikke er utført kartlegging av nye områder, er det hentet inn informasjon fra innbyggere om nye områder det høyst sannsynlig befinner seg utvalgte og viktige naturtyper. Siden arbeidet med planen har foregått utenfor vekstsesongen, har det ikke vært mulig å gjennomføre feltbefaringer som gir riktig informasjon i områder som ikke er kartlagt og registrert i offentlige databaser.

Forslag til planprogram ble sendt ut på høring 08.01.2025 med frist for å komme med innspill 30.01.2025. Underveis i prosessen har man forsøkt å opprette kontakt med private aktører samt lag og foreninger. Man har derfor også fått noen innspill muntlig underveis i prosessen.

2.3 Forholdet til andre planer

Kommuneplanens arealdel ble vedtatt av Leka kommunestyre i møte av 31.01.2013, og den gir juridisk bindende føring for bruk av areal og er et viktige redskap for å ta vare på naturmangfoldet i kommunen. I arealplanen er det avsatt hensynssoner, ulike friområder, områder som er avsatt til landbruk- natur – og friluftsområder, hvordan man kan bruke vassdrag og vann, samt alle områder som er vernet etter naturmangfoldloven. Temaplanen for naturmangfold er et viktig verktøy for å synliggjøre naturmangfoldet mer detaljert enn det man har plass til i kommuneplanens arealdel.

3 Lover

Det er mange lover som spiller inn på hvordan du best mulig kan ta vare på naturen, de 4 viktigste er:

Naturmangfoldloven: Lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden.

Plan- og bygningsloven: Plan- og bygningsloven bestemmer hvordan landets arealer skal brukes og reguleres. Arealplanlegging er viktig for at arealene skal bli brukt på en effektiv og rasjonell måte. Det er denne loven politikerne bruker når de skal bestemme om naturområder eller grøntområder skal bygges ned eller bevares slik det er.

Vannressursloven: Denne loven legger føringer for hvilke tiltak vi kan gjøre i eller langs vassdrag. Den skal sikre en forsvarlig bruk og forvaltning av vassdrag og grunnvann, og at bruken ivaretar naturen og de ulike miljøkvalitetene.

Forurensningsloven: Loven skal sikre en forsvarlig miljøkvalitet, slik at forurensninger og avfall ikke fører til helseskade, går ut over trivselen eller skader naturens evne til produksjon og selvfornyelse. Denne loven skal hjelpe oss med å verne naturen mot forurensning og redusere eksisterende forurensning, samt redusere mengde avfall og prøve å få til en mer miljøvennlig behandling av avfall.

Andre relevante lover er; jordloven, skoglova, vannforskriften, friluftsløven, lakse- og innlandsfiske_loven, motorferdselloven og viltloven.

I første omgang skal alle planer og tiltak vurderes etter naturmangfoldloven (nml), særlig etter prinsipper for offentlig beslutningstaking, nml § 8-12, dette omfatter bl.a. føre-var-prinsippet.

3.1 Om føre-var-prinsippet jm. Naturmangfoldloven § 9

Naturmangfoldloven om føre-var-prinsippet:

Når det treffes en beslutning uten at det foreligger tilstrekkelig kunnskap om hvilke virkninger den kan ha for naturmiljøet, skal det tas sikte på å unngå mulig vesentlig skade på naturmangfoldet.

Foreligger en risiko på alvorlig eller irreversibel skade på naturmangfoldet, skal ikke mangel på kunnskap brukes som begrunnelse for å utsette eller unnlate treffe forvaltningstiltak.

Det handler om håndtering av usikkerheten om miljøvirkninger et tiltak kan få. Man må se på om planer eller tiltak kan ha negative miljøvirkninger, muligheten for å gjennomføre tiltak på grunn av usikre data, eller ev. gjennomføre dem på den minst risikofylte måten.

4 Definisjoner og begreper

Art: En samling med individer som kan krysse seg med hverandre og utveksle gener. Noen arter (f.eks. sopp) kan imidlertid formere seg uavhengig av andre individer (ved celledeling, knoppskyting og jomfrufødsel)

Biologisk mangfold: Jordens variasjon av livsformer – millioner av planter, dyr, sopp og mikroorganismer, deres arvestoffer og det kompliserte samspillet de er en del av.

Naturmangfold: Biologisk, landskapsmessig og geologisk mangfold.

Naturtype: Et ensartet, avgrenset område i naturen som omfatter plante- og dyrelivet med tilhørende miljøfaktorer.

Kantvegetasjon: Trær, busker og andre planter langs elver, bekker og vann.

Kulturlandskap - Kulturlandskap er landskap som helt eller delvis er blitt omformet fra den opprinnelige naturtilstand på grunn av menneskers virksomhet.

Rødliste: Oversikt over truede og sårbare arter. Lista inneholder også arter som er naturlig sjeldne og derfor utsatt for å dø ut. En art som er direkte truet, står i fare for å dø ut i nærmeste fremtid. En art som er sårbar er i sterk tilbakegang.

Rødliste for naturtyper: En risikovurdering av hvilke naturtyper som kan forsvinne fra norsk natur. Naturtyper som er på denne rødlista, omtales som trua naturtyper.

Utvalgte naturtyper: Utvalgte naturtyper er naturtyper som er gitt en særskilt beskyttelse gjennom egen forskrift og naturmangfoldloven § 52-56. De 8 naturtypene som i dag har status som utvalgte er kystlynghei, hule eiker, slåttemark (inkludert lauveng), slåttemyr, kalklindeskog, kalksjøer, olivinskog og åpen grunnlendt kalkmark i boreonemoral sone. En utvalgt naturtype får en handlingsplan som beskriver hvordan den kan sikres.

Økologi: Samspillet mellom artene og deres levesteder.

Økosystem: Hvem spiser hvem? Samt den påvirkning miljøet vandrer mot.

Fremmede arter - Fremmede arter er arter som opptrer utenfor sitt naturlige utbredelsesområde, det vil si utenfor det området artens naturlige spredningspotensial tilsier at den skal være. Fremmede arter er spredt til nye områder bevisst eller ubevisst ved hjelp av menneskers aktivitet

Rasmark: Er en naturtype som omfatter skrenter og bratte dalsider der det går skred i form av steinras fra bergvegger.

Ravinedal: Ravinedal er en liten, skarpt V-formet dal som er gravd ut av en bekk eller elv i finkornet materiale.

5 Virkemidler i arealplaner

Kommunen er den viktigste aktøren når det gjelder forvaltning av arealene og har derfor et stort ansvar. Videre er plan- og bygningsloven og naturmangfoldloven de viktigste verktøyene kommunen har for å ivareta og forvalte arealene på en bærekraftig måte.

Ved større utbyggingsprosjekter og ved utarbeidelse av reguleringsplaner bør det legges vekt på gode og helhetlige løsninger for ivaretagelse av økosystemer. Dette inkluderer blant annet behovet for åpne vannveier, overordnede blågrønne strukturer og forsvarlig overvannshåndtering. Føringer for dette finnes i statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning.

Ved utarbeidelse av fremtidige arealplaner er det flere virkemidler i plan- og bygningsloven som kan vurderes og benyttes for å beskytte naturtyper, blant annet arealformål, rekkefølgebestemmelser, hensynssoner, bestemmelser og retningslinjer. Kommunen må vurdere hvilke virkemidler som er mest egnet i hver enkelt plansak. I områder der det planlegges utbygging, kan for eksempel eksisterende viktig natur bevares innenfor en reguleringsplan for eksempel med bruk av rekkefølgebestemmelser som sier at naturverdiene skal tas hensyn til før området bygges ut.

6. Hva er naturmangfold

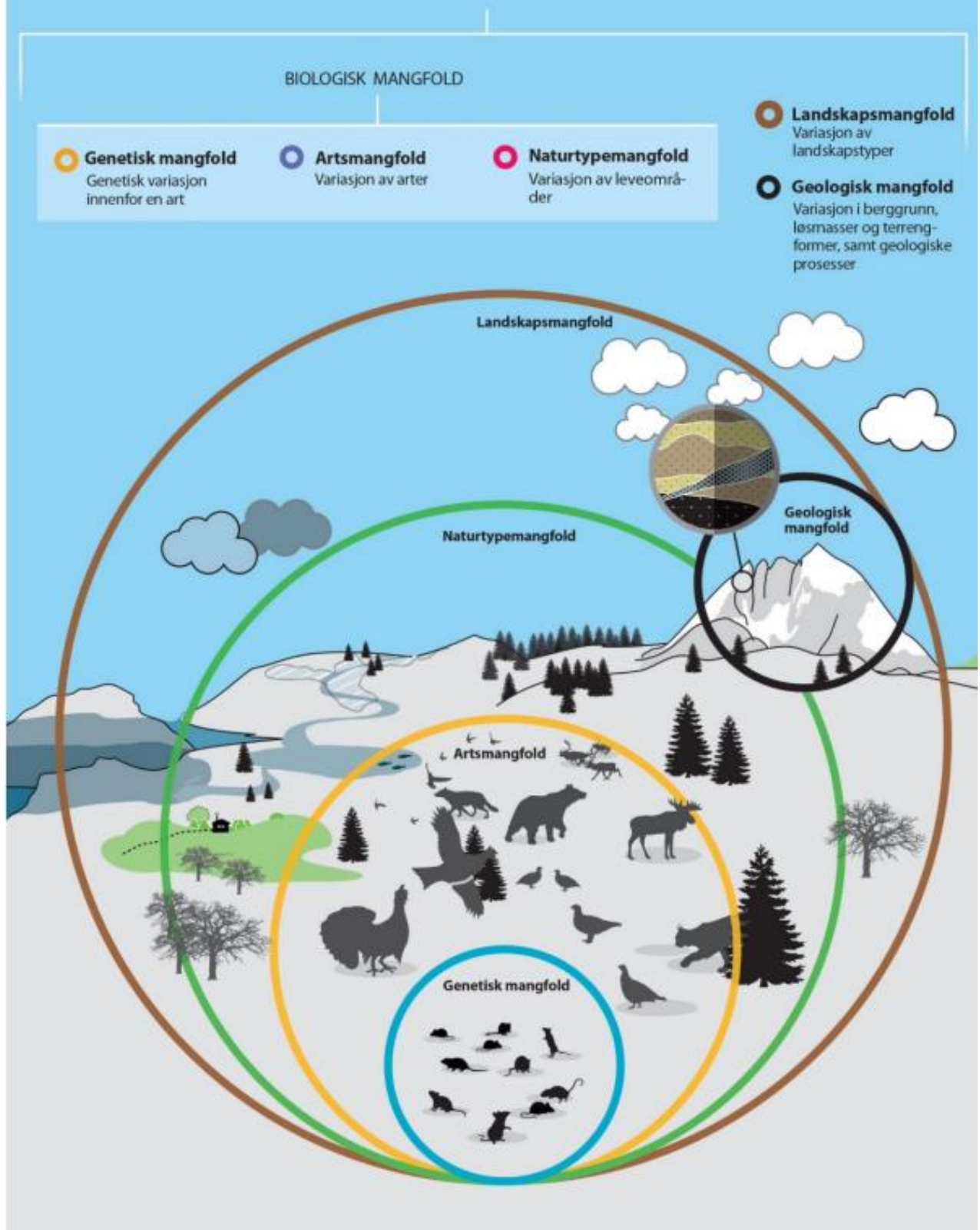
Naturmangfold er summen av biologisk mangfold, landskapsmessig mangfold og geologisk mangfold. Naturmangfold er alle de ulike forskjellige typer liv som finnes i naturen. Begrepet omfatter dyr og planter i alle områder i verden og i ulike økosystemer. Et økosystem kan sammenlignes med et samfunn som består av forskjellige arter. Disse artene kan være sopp, planter, dyr eller mikroorganismer. Alle artene har en bestemt funksjon, og bidrar på sin måte til at balansen opprettholdes og økosystemet kan fungere. Dersom en art dør ut eller blir for stor, kan det føre til at hele økosystemet kollapse.

Mennesker er avhengig av et bærekraftig naturmangfold med et bærekraftig artsmangfold for å kunne overleve på jorden. Våre grunnleggende behov som luft, vann og mat er resultat av naturmangfoldet i jordens biosfære. Bærekraftige og hardføre økosystemer med et rikt naturmangfold bidrar med gratis «økosystemtjenester», som for eksempel hvordan trær og planter produserer luft, eller når bier og insekter pollinerer planter. I de fleste tilfeller ville det vært umulig for mennesker å tilby de samme tjenestene som naturen gjør for oss.

- Biologisk mangfold består av arter, natur - typer og økosystem, og omhandler de økologiske sammenhengende mellom disse komponentene.
- Landskapsmessig mangfold er alt fra naturlandskap til kulturlandskap. Det er områder med et helt eget særtrekk, som skiller seg ut fra andre områder.
- Geologisk mangfold er variasjon i for eksempel mineraler, bergarter, geologiske forekomster og forkastninger.

På figur 1 på neste side kan man se hva som inngår i naturmangfold.

Naturmangfold

Figur 1 Kilde: Veileder til naturmangfoldloven kap II, Klima og miljøverndepartementet.

7 Naturmangfold i Leka

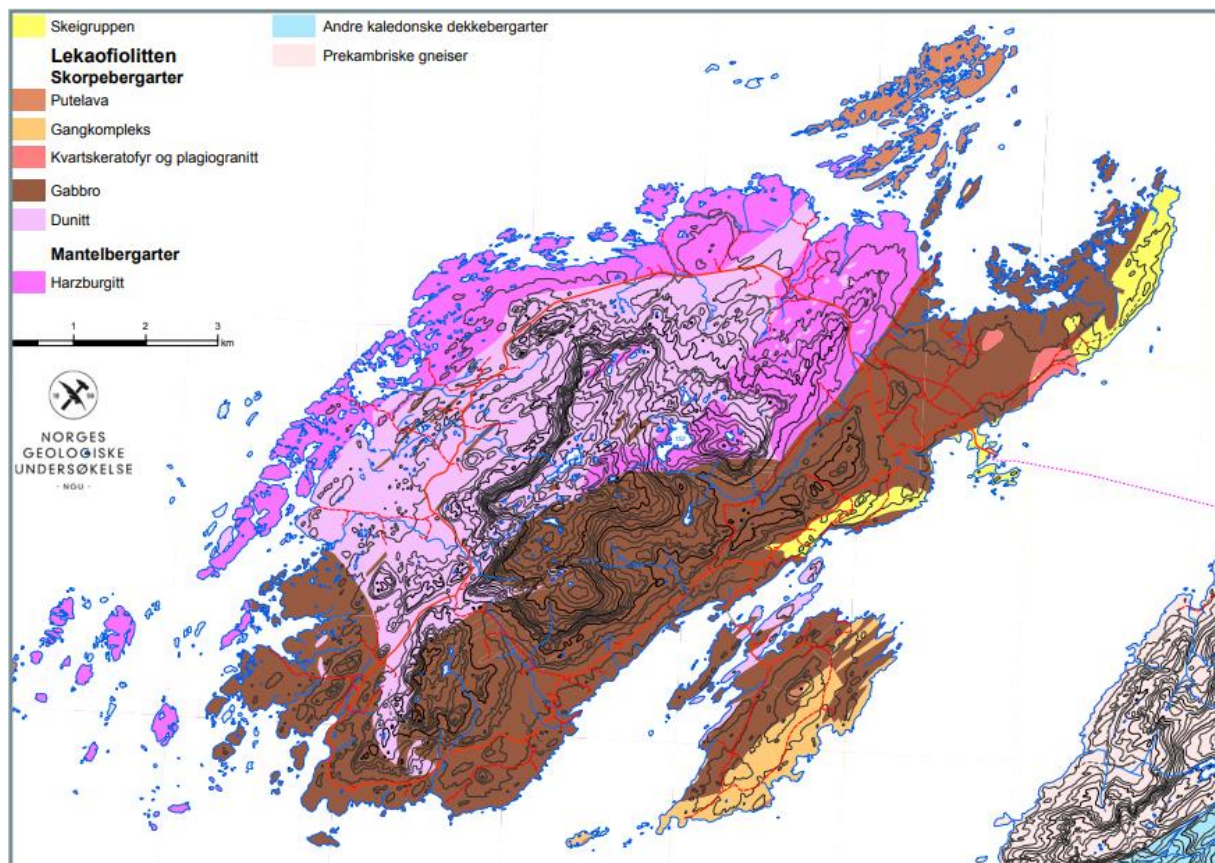
Figur 2 Foto: Yngve Sandberg

Leka kommunes totale areal er på ca. 1705 km² Landarealet er ca. 108 km² og fordeler seg på Leka (57 km²), Madsøya (4,6 km²), Austra (ca. 37 km²) samt Hortavær, Sklinna, Leknesøyene, Solsemøyene og en rekke mindre holmer og skjær. Sjøarealet (territorialfarvann) er på 1595,5 km² og utgjør 94% av kommunens totale areal. I sjøområder gjelder plan-og bygningsloven ut til en nautisk mil (1852 meter) utenfor grunnlinjen (jf. Plan- og bygningslovens virkeområde § 1-2).

Naturmangfoldet har verdi både som livsgrunnlag, opplevelsesverdi og utgangspunkt for verdiskapning. Kommunen har en nøkkelrolle i å sikre at naturen blir forvaltet på en god måte og gjennom dette bidra til å stanse tapet av naturmangfold.

7.1 Geologisk mangfold

Geologisk mangfold er en del av naturmangfoldet. Landformer og avsetninger rundt oss er naturens historiebok. Geologisk mangfold er variasjonene i berggrunn, mineraler, løsmasser og landformer, og prosessene som skaper dem. Variasjoner i topografi, berggrunn og løsmasser er viktige årsaker til at det er store variasjoner i det biologiske mangfoldet i Norge. Mange av artene og naturtypene som er sjeldne, er avhengige av spesielle forhold i berggrunnen, for eksempel kalkrik grunn. I noen naturtyper er sammensetningen av plante og dyreliv avhengig av det hele tiden pågår geologiske prosesser som opprettholder en dynamikk i økosystemene. Rasmark og ravinedaler er eksempler på slike naturtyper.

Figur 3 Kart over bergarter. Kilde: NGU/Norges geologiske undersøkelser 2015.

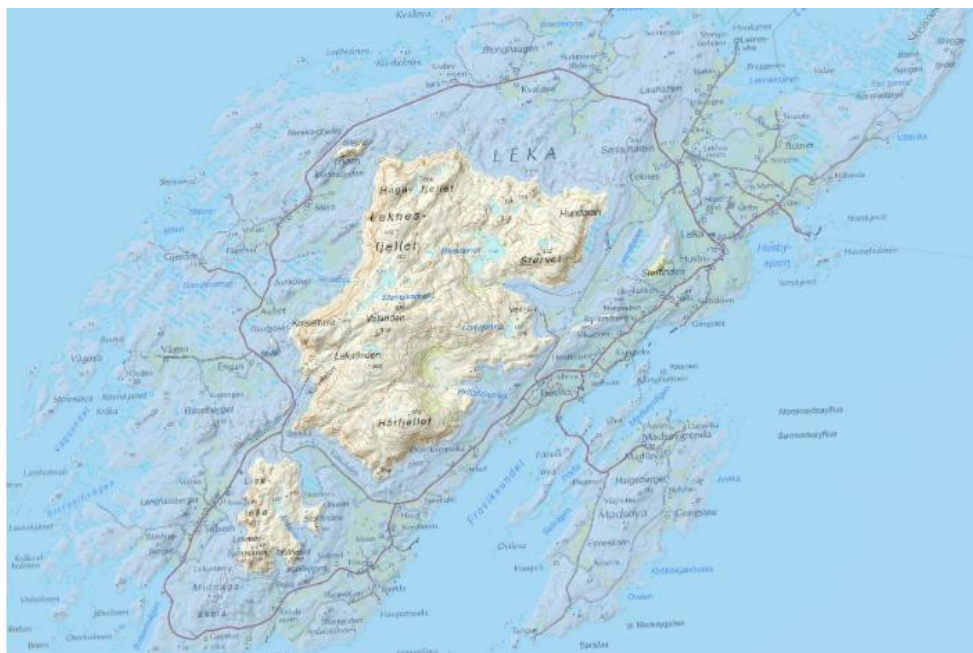
Strandflata er en av Norges mest karakteristiske landformer. Den finnes også på Svalbard og Grønland, men er ellers sjelden på verdensbasis. Strandflata kan beskrives som en brem av lavt land og grunt hav langs kysten. Den oppleves som et øyrike med tusenvis av øyer og enkelte karakteristiske fjellformasjoner, og kalles både «Paddemarka» og «Støvelhavet» på folkemunne. Strandflata er kystbefolkningens livsgrunnlag. Denne vidstrakte flata med tusenvis av øyer, holmer og skjær, og enda flere grunner under vann, har gitt grunnlag for bosetting og virksomhet i nesten 11000 år. De store grunthavsområdene gir oss mange rike fiskefelt, og er viktige nærings- og oppvekstområder både for fugl, fisk og sel. Strandflata er et utmeislet platå, fra 100 meter under havet til 100 meter over. Den har sin bredeste utforming herfra og et stykke nordover Helgelandskysten. Fra Gutvik, der innlandsfjellet reiser seg bratt oppover, og ut til Høgbrakan og Sklinna der strandflata slutter, er det over 50 km. Leka har grunne havområder rundt hele øya.

Dannelsen av strandflata har lenge vært et mysterium. Det er akseptert at strandflata ble dannet ved isens og vannets herjinger gjennom flere istider de siste 5 millioner år. De få oppstikkende kystfjellene vi ser i dag er rester fra en stor landblokk som utgjorde kysten. Berggrunnen ble meislet ned gjennom isskuring, frostforvitring, og plukking fra havis og bølger. Nyere forskning viser at berggrunnen sprakk opp i dype lag lenge før dette, allerede for 150 – 200 millioner år siden. Da lå landet vårt ved ekvator, dinosaurene trampet rundt her og det var både mye varmere og mer fuktig. At berggrunnen forvitret så mye i dette tropiske klimaet, la grunnlaget for at strandflata ble dannet i istidsperiodene langt seinere.

Ved slutten av siste istid (ca. 12.000 år siden) stod havet ca. 100 meter høyere enn i dag. Dette høydenivå som kalles marin grense, trer tydelig fram på Leka, med godt utviklede strandlinjer og gamle strender som følger kanten av fjellet. Etter som marin grense går så høyt, ligger all bebyggelse og dyrkningsarealer på gammel havbunn. Disse havavsetningene har gitt et næringsrikt jordsmonn som har vært grunnlaget for et variert jordbruk gjennom lange tider. Landhevingsstrender på nordenden av Leka har skapt grunnlag for naturmangfold av stor verdi. Deler av dette er i dag vernet.

På Leka består berggrunnen av gammel havbunnsskorpe med opprinnelse fra Nord-Amerika (Laurentia). Leka ble dannet for flere hundre millioner år siden, og ved den kaledonske fjellkjedefolding ble en bit av havbunnsskorpa skjøvet på land i Europa. De helt spesielle gulbrune bergartene på Lekas vestside var lenge en gåte for forskerne, men på 1960 tallet fant de ut at på Leka finner en et komplett snitt gjennom havbunnsskorpen og helt ned til mantelen. Bergartene på Leka danner et fullstendig ofiolittkompleks, det vil si at alle bergartene fra mantelen i havbunnen vises i dagen. Dette er bakgrunnen for at Leka ble valgt til Norges Geologiske Nasjonalmonument i 2010. Nederst finnes mantelbergarter i form av blant annet harzburgitt. Man finner skarp grense (såkalt moho – mohorovicic-diskontinuiteten) til de nederste bergarter i jordskorpen. Videre finnes ultrabasiske bergarter med farger fra gul til rød og grå. Fargene skyldes korrosjon i reaksjon med vann og luft.

Gutvik og Sklinna har en mer normal geologi i norsk sammenheng. Austra tilhører grunnfjellet og består av granittiske gneiser, med noen innslag av glimmerskifer, sandstein og marmor. Sklinna består av granitt som har stått imot påvirkningen av storhavets tøffe dønninger. Horta har vakt stadig større interesse hos geologene de senere år. Bergarten ”hortitt” er helt spesiell for Hortavær. Figur 3 på forrige side viser Harzburgitt (mørk lilla) og Dunitt (lys lilla) på Lekas vestside. Det er disse bergartene en finner lengst nede i jordskorpa, mens en på østsiden av Leka nærmer seg overflaten. Ved stien opp til Solsemhula finnes et helt spesielt serpentinkonglomerat, en løst sammenkittet bergart av stein og grus fra det gulrøde serpentinfjellet på Leka. Konglomeratet er sannsynligvis den yngste bergarten i Norge og er vurdert som svært verneverdig. Flere ulike sagn og historier er knyttet til Emaomn.

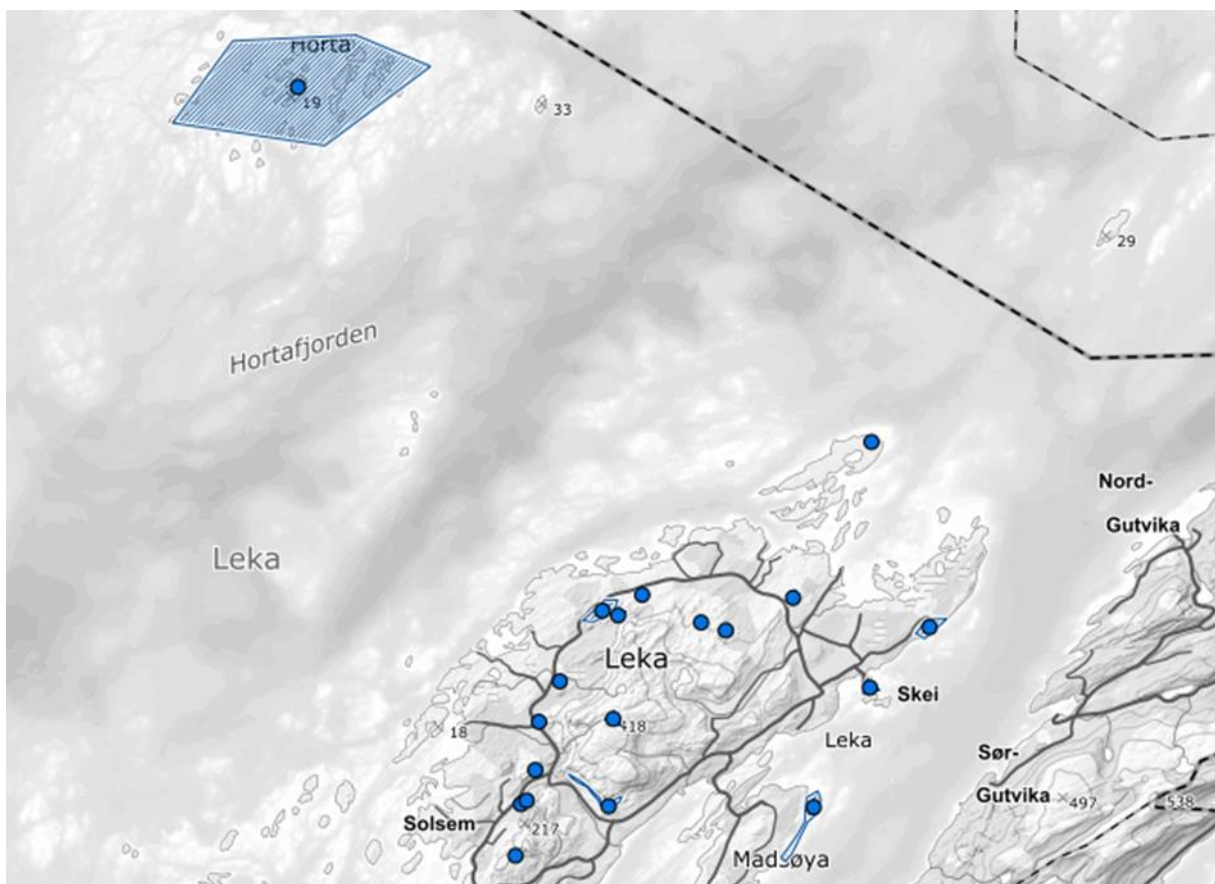
Figur 4 Leka framstilt med et 110 meter høyere havnivå enn i dag. Situasjonen tilsvarer øya for ca. 12500 år siden.
Illustrasjon: Fredrik Høgaas/NGU

7.1.1 Geologisk arv

Den delen av geologisk mangfold som viser oss geologiske fenomener, prosesser eller ressurser, kan omtales som geologisk arv. Den geologiske arven er viktig for opplevelse og læring og for forskning. Steder som i kraft av å vise geologiske fenomener, prosesser eller ressurser, formidler geologi som vitenskap eller grunnlag for biosfæren og menneskets utvikling og kultur. NGU har utviklet en karttjeneste om geologisk arv. Karttjenesten viser en oversikt over geologiske lokaliteter som er interessante for turister, skoleelever og naturforvaltere. Den inneholder data om foreslått verneverdige objekter og andre interessante naturdokumenter om geologisk arv.

Datasettet Geologisk arv viser geologiske lokaliteter av særlig verdi for undervisning, forskning og/eller formidling (geosteder). Det inneholder data innsamlet til ulike formål over lang tid, delvis digitalisert ved NGU fra analoge data, delvis innsamlet i nyere tid. Det inkluderer både geosteder av stor utstrekning (landskapselementer) og små lokaliteter. Beskrivelsene er innsamlet til ulik tid og med forskjellige metoder og er derfor av varierende kvalitet. Verdivurderinger som er presentert, er alle gjort i henhold til metodikk lansert i KU-veilederen til Miljødirektoratet 2020.

I Leka kommune har NGU registrert 19 lokaliteter. Datasettet kan inngå som grunnlag for konsekvensutredninger eller vern av geologisk arv. Dataene kan også brukes for utvikling av naturopplevelser, planlegging av naturstier og i undervisning. Datasettet vil være av interesse for kommunenes arealplanlegging, reiseliv, undervisning og forvaltning.

Figur 5 Kartutsnitt fra NGU over geologisk arv.

Den østlige delen av Madsøya øst for Leka består av forskjellige varianter av basaltiske ganger, for lenge siden sprekker fylt med flytende magma som trengte inn i bergarten rundt. Dette gangkomplekset, som er omtrent to kilometer tykt, representerer et annet (trolig grunnere) stratigrafisk nivå av Lekaofiolitten som strakte seg ned i mantelen. Putelava kan observeres i berget på Madsøya ved Madsøygalten fyrlykt. Det forteller oss at her kom lava ut på havbunnen, trolig i et dypt hav lignende det nordlige Atlanterhavet i dag.

Langs stien mot Solsemhula passerer man et serpentinittkonglomerat ved navn Emaomn, som er påstått å være Norges yngste berggrunn, denne påstanden er ikke verifisert ved dateringer eller nærmere undersøkelser. Konglomeratet består av boller eller klaster av bergarten serpentinit og har opphav i berggrunnen på stedet. Avsetningen er veldig løst konsolidert og dekker bare et lite område.

På østsiden av Skeisnesset finner man bergarter i Skeigruppen. en rekke metamorfe/omdannede sedimentære bergarter inkludert konglomerat, konglomeratisk sandstein, sandstein, gråvakke, marmor og skifre. Denne lagrekken ble avsatt på toppen av den eroderte Lekaofiolitten i tidlig ordovicisk tid, det vil si rundt 480-470 millioner år siden. Kontakten mellom ofiolitten og Skeigruppen er kartlagt som en uregelmessig overflate som gjenspeiler et kupert landskap ved avsetningstidspunktet. Siden ofiolitten er noe eldre, om lag 497 millioner år gammel, må hevingen og erosjonen ha skjedd i en geologisk sett ganske kort tid etter ofiolittdannelsen.

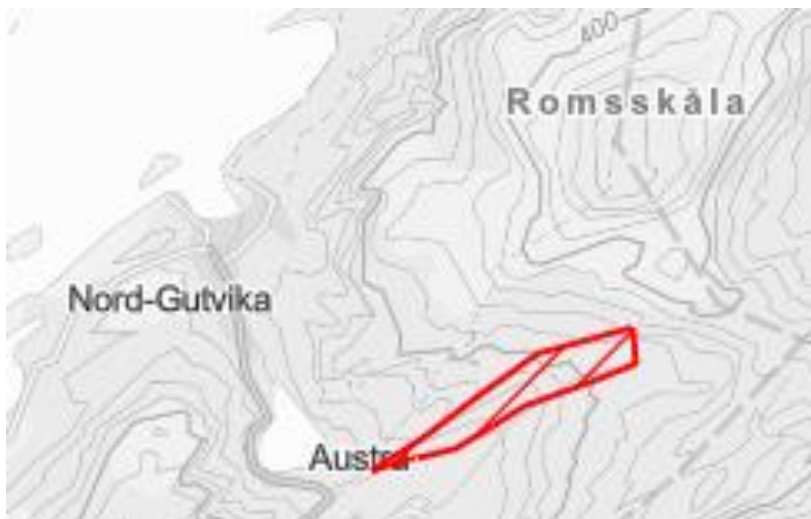
Bergartene ute på Leknesøyan gir oss innblikk i en havbunn mer enn 500 millioner år tilbake i tid, og ligner på det vi i dag finner i Nord-Atlanteren nord for Jan Mayen. Putelavaen her representerer de øverste bergartene i det store ofiolittkomplekset som dagens Leka er en del av. Putelava forteller oss at det har vært et vulkanutbrudd på havbunnen ved en spredningsrygg i sen-kambrium for noe mer enn en 500 millioner år siden. Putelavaene ble avsatt under vann som en del av en lavastrøm. Putelavaen er bemerkelsesverdig godt bevart. Vi finner også dyphavssedimenter som ble avsatt mellom og over putelavaen på havbunnen. Det finnes også jern- og manganrike sedimentlag mellom noen av lavastrømmene, noe som forteller om hydrotermiske ventilasjonssystemer på havbunnen. Leknesøyan er derfor en analog til de såkalte hydrothermale skorsteinene eller "Black smokers" som er påvist i nyere tid for eksempel ute på havbunnen nord for Jan Mayen.

7.2 Verneområder

I samsvar med naturmangfoldloven (tidligere lov om naturvern) kan staten verne naturområder av regional og nasjonal verdi. Viktige naturområder kan også sikres gjennom regulering til naturvern eller naturområde med hjemmel i plan- og bygningsloven. Det er registrert et stort naturmangfold og mange nasjonalt og internasjonalt verdifulle naturområder i Leka kommune. I Leka kommune er 5 større områder så unike og særegne at de er vernet med spesielt hensyn til våtmark/fugleliv. Disse har egne forskrifter, som blant annet regulerer adferdsregler.

7.2.1 Sunndalslia naturreservat

Er et skogområde med godt utviklet boreal regnskog og biologisk mangfold, med rikt planteliv og flere sjeldne arter i form av naturtyper, økosystemer, arter og naturlige økologiske prosesser. Området har spesiell vitenskapelig betydning og egenart som en boreal regnskog. Området ligger nesten ytterst på øya Austra, og danner et langstrakt område i ei relativt bratt leside nedover mot en bekkedal i ca. 1,7 km lengde. Sunndalslia naturreservat er ikke stort, men har flott naturkarakter med opplevelsesverdi med utgangspunkt fra stiene gjennom området. Området har variert treslag sammensetning, hvor gran dominerer i de sentrale arealene. Sentralt i området er det en bestand av alm, og på de høyereliggende delene furu og bjørk. Ellers finnes osp, rogn og selje. Det er lite død ved av gran, noe mer av lauvtre, og generelt mangler kontinuitet i død ved. Området er påvirket av plukkhogst og beiting. Området er en typisk og godt utviklet boreal regnskog, med beliggenhet langt ut mot kysten. Området har innslag av rike skogtyper, herunder alm. Lavflora er rikt utviklet på lauvtrærne, blant annet med skrubbenever, sølvnever, blåfiltlav, kystnever, skorpefiltlav, svartsoneskjute og huldreblom. Området har stor variasjon i vegetasjonstyper, med både rike og fattige skogtyper og et betydelig innslag av regionalt sjeldne arter. Hulderblom er en orkide som brått blomstrer, og er nesten like brått borte igjen. Det er derfor mye som skal til for at det er mennesker til stede som oppdager planten akkurat i dette tidsrommet. Det er heller ikke hvert år at denne planten kommer opp. Sunndalslia er det eneste området i kommunen denne planten er registrert.

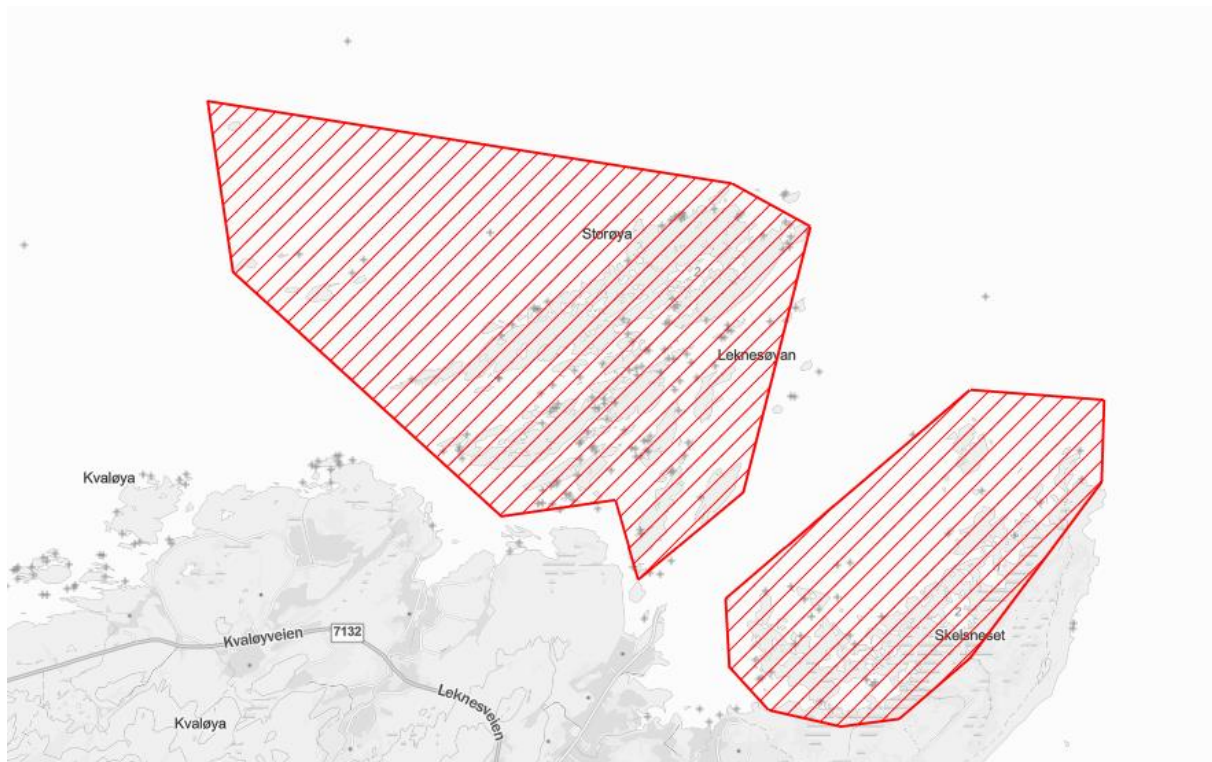

Figur 6: Kartutsnitt fra naturbase

Formålet med naturreservatet er å bevare et lite påvirket skogområde med gammel naturskog som med sin variasjon i form av naturtyper, økosystemer, arter og naturlige økologiske prosesser har særlig betydning for naturmangfold. Området inneholder truet og nær truet natur.

7.2.2 Skeisnesset fuglefredningsområde

Skeisnesset har et rikt og variert fugleliv, og har stor betydning for flere vannfuglarter. Grågås er en karakterart i sommerhalvåret, og området er også hekkeplass for flere arter ender, vadefugler og måker. Norges største rovfugl, havørn, kan sees året rundt. I vinterhalvåret har gruntvannsområdene stor betydning for trekkende og overvintrende lommer, dykkere, ender og alkefugler. Foruten selve Skeisnesset består området av småøyer, holmer og skjær som er flate, grasbevokste og uten trær og busker. Innenfor fuglefredningsområdet er det en rekke større og mindre brakkvanns og ferskvannsdammer. Skeisnesset har en rik og variert flora med flere sjeldne og kravfulle plantearter. Lynghei dominerer, men her finnes også store myrpartier, samt strandeng, strandsump og strandberg.

Figur 7 kartutsnitt fra naturbase

7.2.3 Leknesøyene dyrefredningsområde

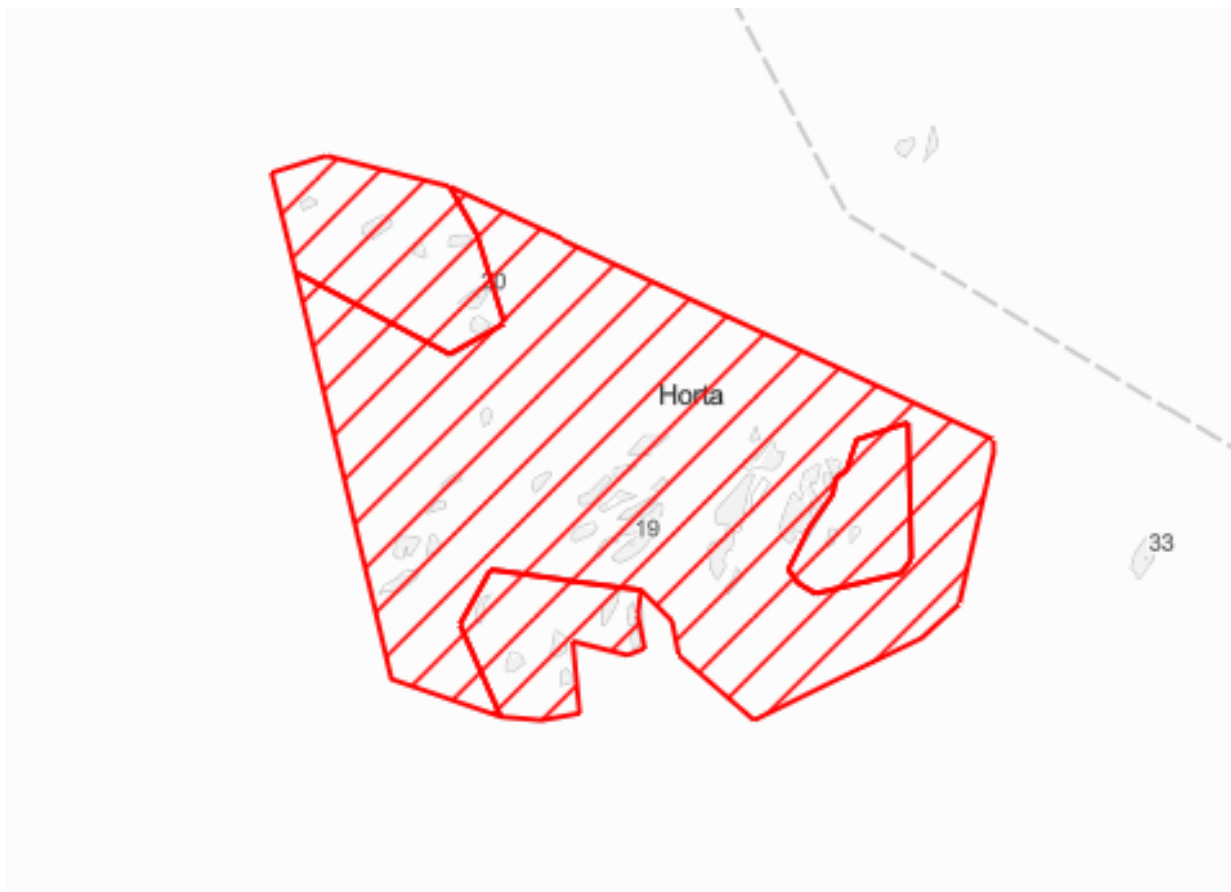
Med sin størrelse og relative urørthet, er dette et våtmarkssystem som har verneverdier trolig i nasjonal sammenheng. Området må sees i sammenheng med Skeisnesset fuglefredningsområde. Området består av en rekke småøyer, holmer og skjær som er flate, grasbevokste og uten trær og busker, samt gruntvannsområder langs nordenden av øya med en rekke større og mindre brakkvanns- og ferskvannsdammer. Området Leknesøyene har en kalkrik berggrunn av glimmerskifer isprengt noe gneis-granitt. Vegetasjonene synes å være artsfattig. Området er preget av beiting og gjødsling, og dette ser ut til å ha holdt lyngvegetasjonen nede og fremmet grasveksten. Flere oppdrettsanlegg for matfisk ligger like ved grensa til området. På Storøya står det en bygning, ellers er det meste av områdene urørt.

7.2.4 Horta naturreservat

Vegetasjonen er kulturpåvirket i form av hager rundt husene. Storvokste urter som hundekjeks og mjørdurt, nypebusker og forvillet rips vokser på tidligere innmark. Kirsebær, rynkerose, gran og furu er plantet. Fjerning av rynkerose og skjøtsel i form av slått av den gamle innmarka på Burøya ble startet opp i 2010. Sauebeiting startet opp på Burøya i 2011. I dag blir beiter sau på flere øyer i Hortavær i sommerhalvåret.

Horta er også et sjøfuglesamfunn med stor artsrikdom. Horta er et viktig hekkeområde for sildemåke, topp- og storskarv, teist og smålom. Mellom annet finnes det en blandet koloni av stor- og toppskarv på Fuholmen. Fylkets to største kolonier med sildemåke finnes i området. På Burøya og Vågøya er det spor etter tradisjonell reiring av ærfugl. Midtre områder har med andre ord stor verdi for arter tilpasset et menneskeskapt miljø. Horta inngår i det nasjonale overvåkningsprogram for sjøfugl. Her er det også hvileplasser for havert og kasteplasser for steinkobbe. Det er store konsentrasjoner av mytende grågjess i området midtsommers.

I områder med store bestander av fugl blir vegetasjonen sterkt gjødslet. Dette gjør at vegetasjonen endrer karakter, som for eksempel på Storgrønningen, Kvåholmen og Helmerdragan og Tjønndragan nord for Vågøya. Arter som inngår er for eksempel gulaks, smyle, rødsvingel, geitsvingel, skjørbuksurt, lodnerublom, strandbalderbrå, jonsokblom, strandsmelle, småsyre, engsyre og høymol.

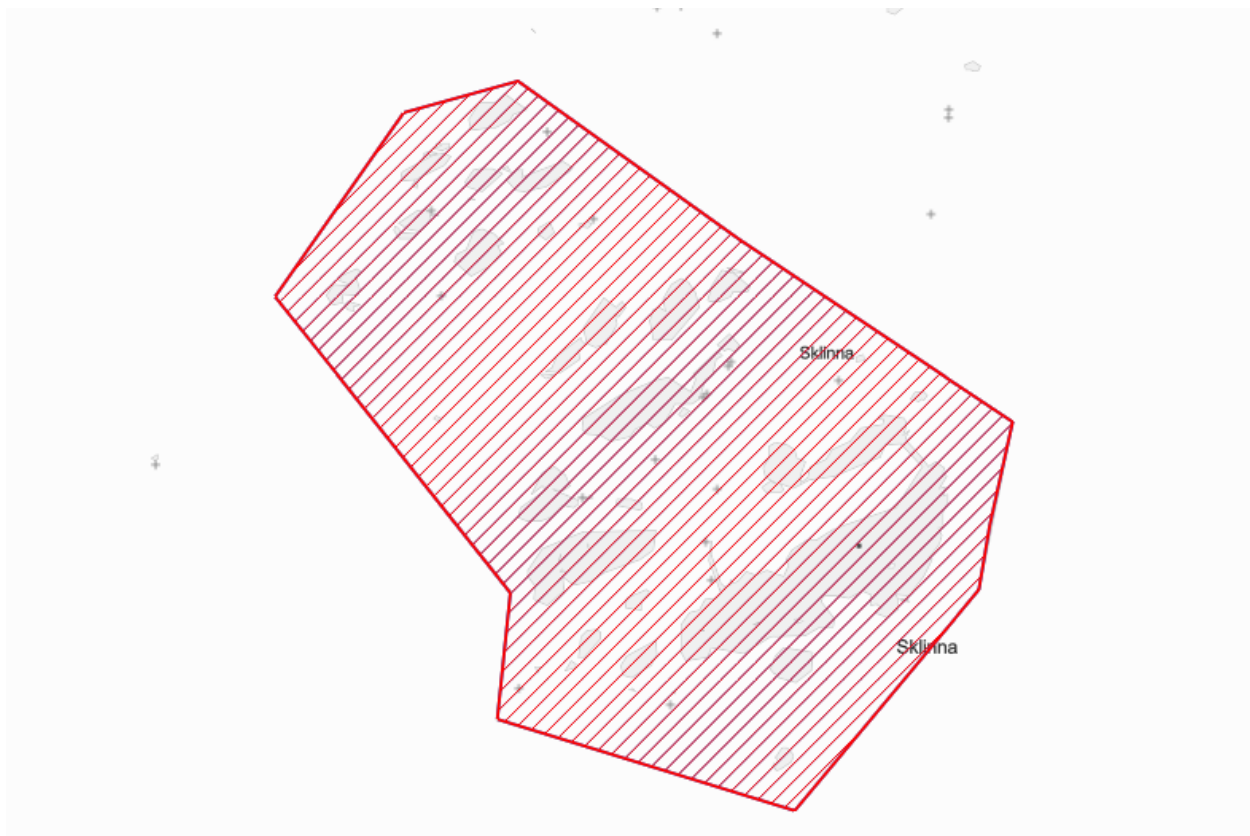
Figur 8: Kartutsnitt fra naturbase

7.2.5 Sklinna naturreservat

Sklinna består av flere små og store øyer, omringet av grunne sjøarealer. Den største øya heter Heimøya, og her ligger fredede Sklinna fyr, samt tilhørende bebyggelse. Øygruppen har gjennom tidene vært bebodd, og det ble drevet fiske og jordbruk. Ramsar-området består av Sklinna naturreservat. Totalt har reservatet et areal på 5890 daa, og Ramsar-status ble tildelt i 2011. Sklinna er regionens viktigste sjøfugllokalitet, og er av internasjonal betydning som sjøfuglsamfunn. I 2003 hadde Sklinna landets største toppskarvkolloni med ca. 3100 hekkende par. I Trøndelag fylke er det 2 hekkeplasser for lunde, og Sklinna er en av disse 2. I tillegg er Sklinna en viktig hekkeplass for alke, lomvi, teist, krykkje og storskarv.

I dag er øyene fraflyttet, men bebyggelsen er fredet. Vegetasjonen på øyene er hovedsakelig røsslynghei, som var godt vinterbeite for sauene. Enkelte steder kan man også finne rester etter dyrket mark, samt partier med sterkt fuglegjødset vegetasjon med overdådig blomstring av rød jonsokblom.

Området er også en viktig hvileplass for havert. Øygruppen er grunnet sin beliggenhet fri for predatorer. I 2025 jobbes det med å utvide Ramsar området. Dette for å bevare et viktig område for sjøfugl, samt truede naturtyper for fremtiden. Sklinna, med sin sjøfuglbestand er sårbar for klimaendringer, men også for menneskelig aktivitet som taretråling.

Figur 9: Kartutsnitt fra naturbase

7.3 Utvalgte naturtyper

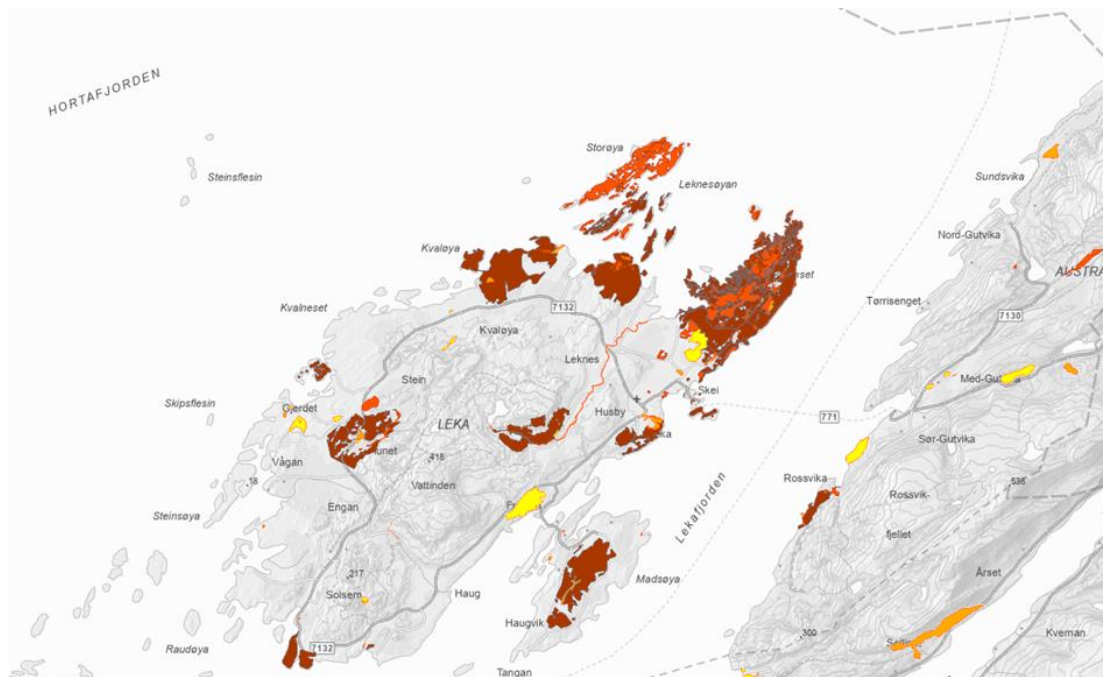

Figur 10 Foto: Yngve Sandberg

De 8 naturtypene som har status som utvalgte naturtyper er kystlynghei, hule eiker, slåttemark (inkludert lauveng), slåttemyr, kalklindeskog, kalksjøer, olivinskog og åpen grunnlendt kalkmark i boreonemoral sone. Målet med de utvalgte naturtypene er å ivareta mangfoldet av naturtyper innenfor deres naturlige utbredelsesområde. For å ta vare på utvalgte naturtyper, er det ofte viktig å drive aktiv skjøtsel av områdene. Miljødirektoratet har etablert en egen tilskuddsordning som grunneiere, rettighetshavere, kommunen og organisasjoner kan søke på. I oversiktskartet figur 11 på neste side ser man både utvalgte naturtyper, naturtyper som er truet, og viktige naturtyper som er registrert i kommunen.

I Leka kommune finnes 3 av de 8 utvalgte naturtyper. Disse er kystlynghei, slåttemark og kalksjø. Det kan tenkes at det finnes olivinskog, men dette er høyst usikkert. Olivinskog omfattes i Norge av tørr og sesongfuktig furuskog på grunnlendte olivinrygger og åser. Olivin er elektrolyttrike/magnesiumrike bergarter, som gir høy pH ved forvitring, og inneholder ofte en del sjeldne, tungmetallholdige mineraler. På Leka er det vanskeligere å finne forekomster av olivin, da det meste er omdannet til serpentin. Olivin er et magnesium-jern-silikat og er vanligvis grønn. Forvittringshuden er lysere og gulere enn hos serpentin. Olivinen har langt mer magnesium enn jern. Krystaller med flater er meget sjelden. Dersom olivinen er helt uten sprekker, gir den den vakre smykkesteinen peridot. Ellers er olivin meget utbredt som bestanddel av alminnelige bergarter. Omtrent rein olivinstein er foreløpig påvist bare i mindre felter i området mellom Stein og Kvaløya, blant annet ved Steinstinden. Dette er imidlertid informasjon fra 2010.

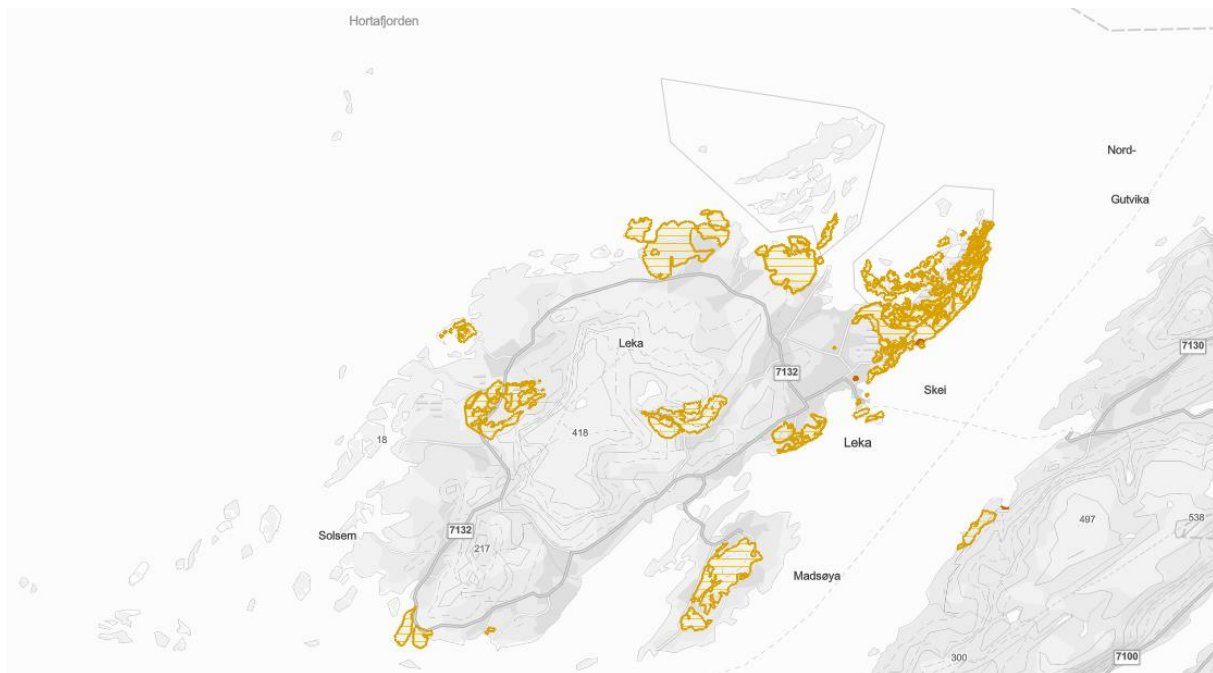
Ved å gå inn på [Naturbase: Natur og miljø på kart - miljodirektoratet.no](https://naturbase.no) finner man blant annet kartlagt informasjon om naturtypene og naturmangfold i Leka kommune.

Figur 11 Kartutsnitt fra miljødirektoratets naturbase som viser ulike kartlagte naturtyper i kommunen per 2024

7.3.1 Kystlynghei

Kystlynghei som naturtype er sterkt truet. I Norge har vi verdens nordligste kystlyngheier. Kystlynghei er en åpen og heipreget naturtype som finnes langs kysten der klimaet er fuktig og mildt. Utbredelsen strekker seg som et belte langs kysten fra Portugal i sør og til Vesterålen i nord. Naturtypen har utviklet seg gjennom langvarig bruk med beiting, lyngsviing, lyngslått eller en kombinasjon av disse. Det er denne kontinuerlige arealbruken over tid som gjør kystlynghei til et av våre eldste, kulturbetingete økosystemer. Kystlynghei er en del av en felles Europeisk kulturarv med opphav i de førindustrielle landbrukstradisjonene. Røsslyng er den viktigste arten i kystlynghei. Ellers er blåbær, tyttebær, krekling, smyle, kornstarr, tepperot og skrubnbær eksempler på vanlige arter i norske kystlyngheier. Der det er ekstra fuktig øker forekomsten av arter som klokkelyg, blokkebær, rome og bjønnskjegg. I kalkrike områder øker artsmangfoldet og mer kravfulle arter som fjellfrøstjerne, bakkesøte, kvitmaure, hengeaks og loppestarr kan komme inn. Kystlynghei som nylig har vært svidd har mer urter og gras, mens gammel lynghei (30-50 år) ofte er artsfattig og har mye mose. Kystlynghei er en viktig beiteressurs for landbruksnæringa langs kysten. Kystlynghei fikk i 2015 status som utvalgt naturtype etter naturmangfoldloven. Formålet med statusen er å bevare en truet naturtype med tilhørende artsmangfold og arealbruk.

Figur 12 Kartlagt kystlynghei i miljødirektoratets naturbase per mars 2025

Figur 12 viser kartlagt kystlynghei per 2024. Private undersøkelser viser at det finnes kystlynghei flere steder i kommunen enn hva som allerede er kartlagt og registrert i offentlig database. Det er ønskelig å kartlegge flere områder for kystlynghei. Dette gjelder blant annet for området rundt Solsemsjøen og vestsiden av Madsøya, og Madsøy-øya. Kystlynghei med "svært høy", "høy", "moderat" eller "lav lokalitetskvalitet" er utvalgt naturtype (UN) etter naturmangfoldloven.

Uten beiting og lyngbrenning gror arealene igjen med busker og trær og erstattes av skog. Andre påvirkningsfaktorer er høyt nitrogen-nedfall, fremmedartsinnslag, ulike arealbrukskategorier og slitasje.

Figur 13 Kystlynghei i Skeisnesset januar 2025. Foto: Amund Ludvigsen

Figur 13 viser kystlynghei i Skeisnesset på vinteren. Røsslyng er vintergrønn, og viktig for beitedyr som går ute året rundt. Røsslyng kan ta skade av lange tørkeperioder selv på vinterstid. Noe man fikk erfare etter tørkeperioden januar-mars i 2014. Det var store områder med Røsslyng i kommunen som fikk alvorlige tørkeskader. Kystlyngheiene er tilpasset et fuktig klima med mye nedbør. Klimaendringene medfører at vi får flere perioder med ekstremtørke, og flere perioder med ekstrem nedbør. Det er det at de ulike vær-situasjonene blir mer ekstreme som gjør at ulike naturtyper møter utfordringer. Slik som for eksempel kystlyngheiene våre.

Faktor	Omfang	Alvorlighetsgrad	Tidspunkt
Påvirkning på habitat			
 Landbruk → Skogreising/treplantasjer	Minoriteten av arealet påvirkes (<50%)	Langsom, men signifikant, reduksjon (< 20% over 10 år)	Pågående
 Landbruk → Opphørt/reduisert drift	Majoriteten av arealet påvirkes (50-90%)	Langsom, men signifikant, reduksjon (< 20% over 10 år)	Pågående
Forurensing			
 Atmosfærisk	Minoriteten av arealet påvirkes (<50%)	Langsom, men signifikant, reduksjon (< 20% over 10 år)	Pågående
Fremmede arter			
 Fremmede arter	Majoriteten av arealet påvirkes (50-90%)	Langsom, men signifikant, reduksjon (< 20% over 10 år)	Pågående
Klimatiske endringer			
 Klimatiske endringer	Ukjent	Ukjent	Pågående

Figur 14 Kilde: Artsdatabanken

7.3 2 Slåttemark

Figur 15 Foto: Ole M. Johansen

Slåttemark er vurdert å være en kritisk truet naturtype. Slåttemark inngår i den overordnede naturtypen Semi-naturlig eng. Slåttemark omfatter den underordnede naturtypen Lauveng. Slåttemark er semi-naturlig eng med langvarig ekstensiv bruk gjennom regelmessig slått ofte i kombinasjon med vår-/høstbeite. Samtidig har naturtypen ingen synlige fysiske spor etter pløying, eller tilsåing med fôr- og matvekster og ingen, eller kun svake spor etter gjødsling.

Naturtypen slåttemark og artene er jevnt fordelt i enga med en artssammensetning dominert av urter framfor gras. Slike arealer kan vi finne både i innmark og utmark. Typisk for slåttemarkene er at de har et høyt artsmangfold av blomstrende planter jevnt fordelt i enga, og de kalles derfor også for blomsterenger.

Artssammensetningen i slåttemarkene i Norge varierer mye, fra nord til sør og fra kyst til innland. Generelt vil dessuten slåttemarker på kalkholdig berggrunn ha et høyere artsmangfold enn slåttemarker på kalkfattig berggrunn. Arter som krever kalkholdig jordsmonn er for eksempel bakkesøte, brudespore, dvergjamne, engmarihånd, flekkgrisøre, gjeldkarve, hvitmaure og hvitkurle. Vanlige arter på kalkfattig jordsmonn er arter som tepperot, flekkmarihånd, kattefot, følblom, blåknapp. I tillegg til dette varierer artsinnholdet også med tilgangen på fuktighet, hellingsretning med mere og en kan ofte skille mellom tørreng, friskeng og fukteng. I serien Bondens kulturmarksflora presenteres et utvalg indikatorarter for de ulike regionene i landet.

I Leka kommune finnes kartlagte slåttemarker i Hortavær, Våttvika, på Herlaugshaugen og i Rossvika på Austra. I Rossvika er det ei rik slåtteng. Dette skyldes for det meste forekomster av skjellsand. Det finnes nok flere slåttemarker i kommunen som enda ikke er kartlagt, og som heller ikke har skjøtselsplan. For at både kartlagte og ikke kartlagte slåttemarker skal bevares og restaureres er det viktig at disse blir skjøttet. Hvis ikke tar skog og kratt over områdene. Det er viktig at slåttemark blir skjøttet riktig. Dette innebærer slått etter at de fleste plantene har blomstret ferdig og satt frø, dette skjer vanligvis i slutten av juli og august. Et artsrikt område med fortsatt god blomstring kan med fordel bli stående til senere slått, da dette gir bedre forhold for pollinerende insekter.

Faktor	Omfang	Alvorlighetsgrad	Tidspunkt
Påvirkning på habitat			
 Landbruk	Minoriteten av arealet påvirkes (<50%)	Langsom, men signifikant, reduksjon (< 20% over 10 år)	Pågående
 Landbruk → Opphørt/reduisert drift	Majoriteten av arealet påvirkes (50-90%)	Langsom, men signifikant, reduksjon (< 20% over 10 år)	Pågående
 Landbruk → Opphørt/reduisert drift → Slått	Majoriteten av arealet påvirkes (50-90%)	Langsom, men signifikant, reduksjon (< 20% over 10 år)	Pågående
Forurensing			
 Atmosfærisk	Majoriteten av arealet påvirkes (50-90%)	Langsom, men signifikant, reduksjon (< 20% over 10 år)	Pågående
Fremmede arter			
 Fremmede arter	Minoriteten av arealet påvirkes (<50%)	Langsom, men signifikant, reduksjon (< 20% over 10 år)	Pågående
Klimatiske endringer			
 Klimatiske endringer	Majoriteten av arealet påvirkes (50-90%)	Langsom, men signifikant, reduksjon (< 20% over 10 år)	Pågående

Figur 16 Kilde: Artsdatabanken

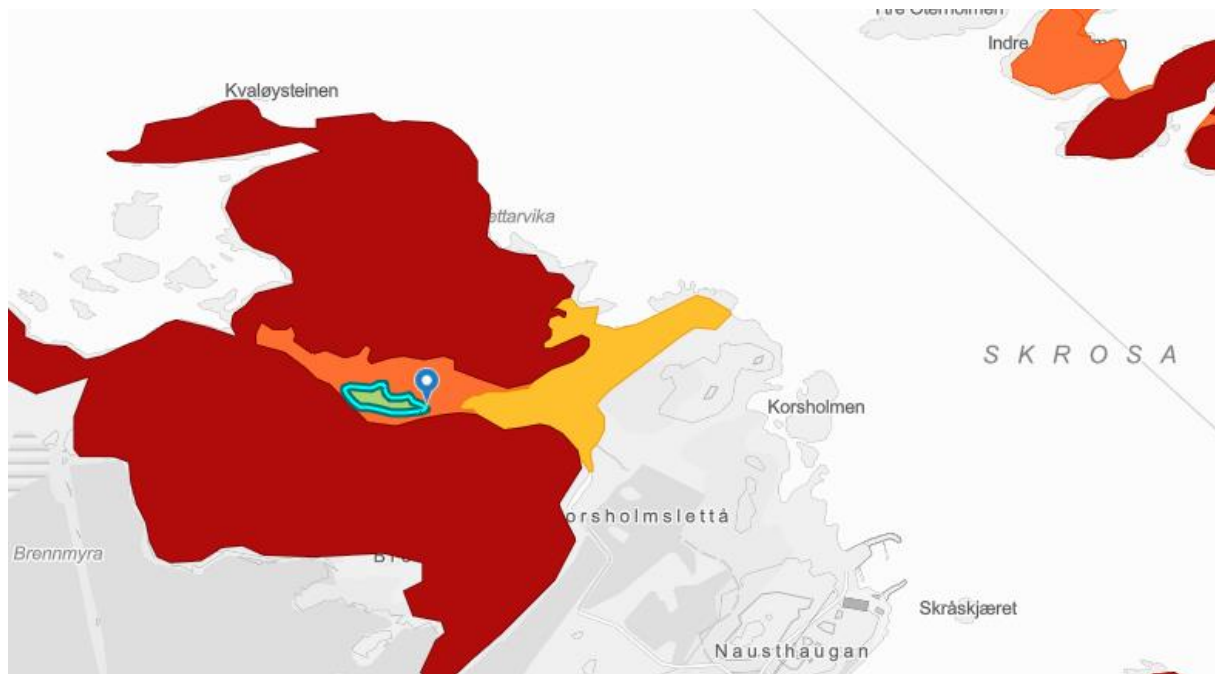
7.3.3 Kalksjø

Kalksjø er en truet naturtype i Norge. I Leka kommune finnes flere kartlagte kalksjøer. Den største kjente forekomsten ligger i vestre del av Skeisnesset. I tillegg finnes det en mindre kalksjø i Settarvika og ved Gjerdevannet. Det er svært få kalksjøer i Norge, og de som finnes er relativt små. Siden vi har flere kalksjøer på Leka, har vi et svært stort ansvar for å bevare disse. Kalksjøer er en utvalgt naturtype og gis "Svært stor verdi" med bakgrunn i statusen som utvalgt naturtype i henhold til naturmangfoldloven.

Slike innsjøer er levested for mange trua og sårbare arter som kransalger, kalkkrevende planter som blanktjønnaks og kalkavhengige snegler med skall, muslinger, svamper og insekter. De artene som finnes her, trenger svært mye kalk for å leve, og lever bare i slike innsjøer. Kalksjøer finnes i områder med kalkrike bergarter som ikke er harde, i områder med skjellsand eller i områder som ligger på gammel havbunn.

Lokaliteten i Settarvika er en liten Kalkrik tjønnaks-sjø med store partier med bukkeblad og noe flaskestarr i tillegg til litt trådtjernaks. Ellers består den av sedimentbunn som er dekket av tette bestander av skjørkrans og bustkrans. Myra rundt er ekstremrik med store bestander av blant annet gulsildre, kammose, taglstarr, kjevlestarr, engmarihand, bjørnebrodd og hårstarr. Bunnsjiktet er dominert av rødmark- og brunmakkmoser sammen med blant annet kammose, saglommose, sump-broddmose og fettmose. Flere steder rundt lokaliteten er det registrert spor etter oter, og det er tydelig at oteren også bruker dammen.

Kartutsnittet på figur 17 viser Settarvika kalksjø. Rundt kalksjøen er det rikmyr markert med lysere farge og strandeng og strandsump markert med gul farge.

Figur 17 Kartutsnitt fra naturbase januar 2025

7.4 Viktige naturtyper

Dette kapitlet gir en oversikt over viktige naturtyper, som er et datasett som viser forekomster av naturtyper som er vurdert som svært viktige (A), viktige (B) og lokalt viktige (C) for biologisk mangfold. Denne oversikten finner man på [Naturbase: Natur og miljø på kart - miljodirektoratet.no](https://naturbase.no)

7.4.1 Strandeng og strandsump

Figur 18 Midtre Steinsøya. Kilde: Miljødirektoratet

Strandenger og strandsumper er områder på løs bunn i fjæresonen. Strandenger finnes gjerne på beskyttede steder med så lite strøm at finmateriale ikke vaskes bort. Fuktig finmateriale pakkes ofte tett sammen og danner fin grobunn for plante- og dyreliv. Sivbelter av høye gras og grasliknende planter forekommer mange steder. Naturtypen finnes langs hele kysten, men særlig i områder med relativt stor forskjell på høy- og lav-vann

I Leka kommune finnes det noen kartlagte strandenger og strandsumper i naturbase. Det er kartlagt 3 strandenger og strandsumper på Madsøya. 1 større strandeng i Settarvika og en liten strandeng på Steinsøya. Også denne naturtypen vet man at det finnes mer av enn det som allerede er kartlagt. For eksempel er det strandeng i området rundt Pøyta mellom Madsøya og østre del av Frøvikøya, i området Madsøya-øya og ved Tangan på Madsøya finnes også strandenger. I Osen, Nord-Gutvik finnes det saltpanne, som er grunntype i økosystem-hovedtypen strandeng og strandsump. Saltpanne er et grunt og flatt område med sjøvann som fordamper og etterlater seg salt. Her vokser saltbendel og salturt. Det er registrert observasjoner av disse plantene også i Skeisnesset, Leknesøyene, og ved Solsem. Det er derimot flere steder som har disse plantene enn hva som kommer frem i databasene i mars 2025.

Figur 19 Salturt. Foto: Rolv Hjeltnes

7.4.2 Semi-naturlig strandeng

Figur 20 Foto: Liv G. Velle, på oppdrag for Miljødirektoratet

Semi-naturlig strandeng omfatter åpne, engpregete økosystemer i øvre del av fjærebeltet, som er formet gjennom ekstensiv hevd som beite og slått. Naturtypen har ikke synlige spor etter pløying eller tilsåing med fôr- og matvekster og mangler, eller har kun svake spor etter gjødsling eller sprøyting. På grunn av regelmessig oversvømmelser er de næringsrike, og produksjonen er høy uten tilførsel av gjødsel. Naturtypen finnes på beskyttede steder i fjæresonen, gjerne i langgrunne og lite eksponerte bukter.

Semi-naturlig strandeng er listet som sterkt truet. Manglende skjøtsel medfører gjengroing og tap av denne naturtypen. Semi-naturlig strandeng er vurdert som sterkt truet på Norsk rødliste for naturtyper (2018) på grunn av reduksjon av arealet, og tap eller skade av naturtypen grunnet biotiske faktorer. Arealinngrep, som nedbygging, oppdyrking og tilrettelegging har gjort at mange strandenger i Norge allerede er tapt, eller at arealet per strandeng er sterkt redusert. Semi-naturlig strandeng har også sentral økosystemfunksjon. Strandeng (inkludert semi-naturlig) er et viktig hotspot-habitat for truede og nær truede arter i Norge, spesielt for karplanter, biller og sommerfugler.

Kunnskapsgrunnlaget for grad av tilknytning er imidlertid mangelfullt, unntatt for karplantene. Beitede strandenger er viktig for beitemarkssopp, og mange kalkrevende arter finnes her på grunn av skjellsandpåvirkning. Semi-naturlig strandeng er avhengig av skjøtsel i form av beite eller slått for ikke å gro igjen og gå over til strandsumpskog, takrørdominans eller helofytt-saltvannssump. Ved opphørt bruk vil andel semi-naturlige arter gå tilbake.

Ekstensiv beiting der dyretallet er nøye tilpasset produksjonen er positivt for naturtypen. Beitetrykket bør tilpasses lokale og tradisjonelle erfaringer fra området der dette er kjent. Kombinert beite med flere husdyrslag kan være fordelaktig for artsmangfoldet. Forurensing og tilførsel av næringsstoffer fra fulldyrka jord og boligområder bør reduseres. Problemarter og fremmedarter bør fjernes regelmessig ved slått eller rydding.

I Leka kommune er det seminaturlig strandeng flere steder enn hva som allerede er kartlagt. Ved Skei er det kartlagt en lokalitet med høy kvalitet, god tilstand og moderat naturmangfold.

Miljødirektoratet har en kartløsning som viser kartlagte seminaturlige strandenger. Alle områder er ikke kartlagt enda, og det kan derfor komme flere områder også i Leka kommune som har denne naturtypen.

Figur 21 Utsnitt fra kartdatabasen januar 2025 viser kartlagte semi naturlige strandenger

7.4.3 Bekkedrag

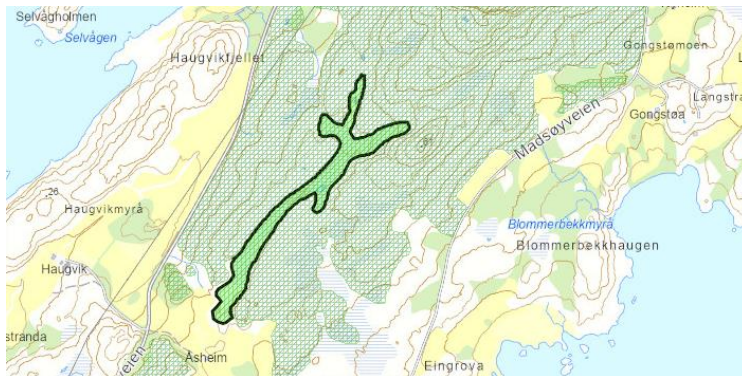
Lekneselva renner igjennom et oppdyrket område, og er dermed en blodåre i kulturlandskapet. Den har til dels frodig kantvegetasjon, noe som kommer av at sig fra landbruket bidrar med næring. Mye gulsildre og gulstarr er registrert, og begge indikerer rik grunn. Der veien krysser elva rett før Kvennfossen er det særlig frodig vegetasjon. Der står det gråor, bjørk, osp, rogn, gran, furu og selje. Disse treslagene rammer inn elva. I bunnsjiktet er det stort arts mangfold, både av mose, lav og karplanter. Det er blant annet registrert mye levermoser. Langs elva er det små sand- og grusbanker og grusører, som er viktige levesteder for mange insekter. Store bestander av elvesnelle, med flaskestarr iblandet, står langs bredden. Det er en del grønske i elva, på grunn av tilsiget fra landbruket. Det er også en del inngrep i elva, ved at den er rettet ut enkelte steder. I tillegg er vannføringen mye mindre etter at Leka Vassverk ble opprettet.

Figur 22 Kartutsnitt fra Miljødirektoratets kartløsning januar 2025

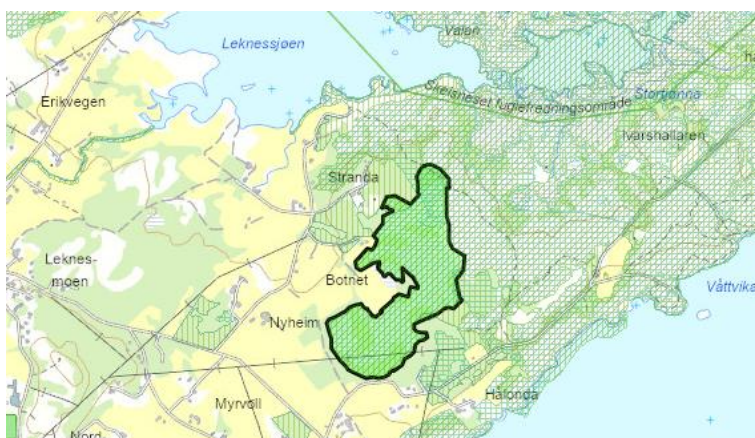
7.4.4 Kystmyr

I midtpartiet på Madsøya finner man en terrengdekkende myr, som er en overgang mellom kystlynghei og fattig myr. Dominerende planter er røsslyng, blokkebær, pors og sveltull. Det finnes også mye av slirestarr, kornstarr, rome, knappsiv, blåtopp, multe, krekling og stormarimjelle. Innimellom står det tepperot, flekkmarihand, klokkeling, lusegras og åkersnelle. Rett vest for Liss-Haliberget finnes et sig som bidrar til mer fuktig myr sørvest for Liss-Haliberget. Det er også flere torvdammer i dette myrområdet. Det er oppslag av gran, einer og bjørk, spesielt sør i myra. Kysttorvmose er en lettkjennelig torvmose som danner tette, brunoransje puter på kystmyr, og er en karakteristisk art for atlantiske høgmyrer. Norge har i dag trolig de største europeiske forekomstene av denne særegne arten.

Figur 23 Kartutsnitt fra miljødirektoratets kartløsning januar 2025

I Botnet er det en ganske stor kystmyr, men den er preget av menneskelig påvirkning over store deler og det er spredt med bergfuru som fremmed art. Det finnes også partier med nedbørsmyr og spredte innslag av mjukmatte. Vegetasjonen på myra veksler mellom intermediaær og fattig. På de intermediaære partiene med jordvannsmyr vokser det rome, duskull, tepperot, flaskestarr, myrklegg, slirestarr, pors og gråstarr. De våteste partier både i sør og i nordvest er dominert av myrhatt, flaskestarr og bukkeblad. Ellers forekommer en del fattige arter som smalsoldogg, torvull, bjønnskjegg, klokkeling, røsslyng, blokkebær, dvergbjørk, multe, skrubbær, kvitlyng og lappvier. Det er spredt med oppslag av bergfuru, bjørk, rogn og furu. Det er tydelige spor av tidligere torvtak spredt på myrarealet i ulike dimensjoner.

Figur 24: Kartutsnitt fra miljødirektoratets kartløsning januar 2025

7.4.5 Naturbeitemark

Naturbeitemarkene er udyrka beitemark som er lite eller ikke gjødsla. Selv om beitemarkene deler mange arter med slåttemarkene, har beitemarkene likevel en annen utforming og delvis også et annet artsinnhold. Dette har sammenheng med hvordan husdyrene beiter, påvirkningen av tråkk og effekten av den naturlige tilførselen av husdyrgjødsel. Hvilke typer husdyr som bruker beitearealene har også betydning. Det blir vesentlig mindre tråkkskader av sau og geit enn med storfe og hest. Generelt er beitemarkene mer grasdominerte enn slåttemarkene, og de har vanligvis også en mer ujevn fordeling av planteartene. Artssammensetningen påvirkes ellers både av klima, jordsmonn, kalkinnhold og fuktighet.

Naturbeitemarkene finner vi gjerne i åpne områder der det fortsatt drives beiting med sau eller ungdyr i utmarka, og i ytterkanten av innmarka. Et stort innslag av røde og blå blomster vil kunne antyde at enga er verdifull. I dag blir naturbeitemarkene sjeldnere fordi de pløyes opp, gjødsles, bygges ned eller går ut av bruk og gror igjen. Naturbeitemarka i Jacobsteinsvika i Skeisnesset er godt nedbeitet naturbeitemark og har innslag av kystlynghei.

Figur 25 viser naturbeitemark som bærer preg av gjengroing grunnet opphørt beiting, eller for lavt beitetrykk. De fleste kartlagte naturbeitemarkene i kommunen bærer preg av gjengroing. Enten i tidlig gjenvekstfase eller sein gjenvekstfase. Kartleggingsdata er imidlertid fra 2021, slik at tilstanden kan ha endret seg på disse årene.

Figur 25 Naturbeitemark i ferd med å gro igjen. Foto: Miljødirektoratet

Vanlige gras- og halvgras i naturbeitemarker er engkvein, gulaks, rødsvingel, bakkefrytle (engfrytle) og bleikstarr. I de kalkholdige beitemarkene kan man for eksempel finne hjertegras, dunhavre og enghavre. Vanlige urter er ulike soleier og søtearter som dyra gjerne vraker, eller stikkete arter som tistler og rosebusker. Karakteristiske planter for naturbeitemark er blåkløkke, blåkoll, engsoleie, engsyre, fuglevikke, følblom, groblad, katterot, kvitkløver, løvetann, ryllik, tepperot, småengkall, sølvbunke, tiriltunge og vanlig arve. Dersom man ønsker å utføre feltarbeid i naturbeitemark kan det settes opp beitebur som hindrer dyr i å beite på et lite område. (for eksempel 1x1 meter) Man vil ved denne metoden se hvordan beiting til ulike tider, og ulikt beitetrykk påvirker mangfoldet i naturbeitemarka, på den måten er det mulig å justere beitetrykket for å gi best mulig artsmangfold.

7.4.6 Boreal regnskog

Kystgranskog/boreal regnskog er kjennetegnet ved et særlig humid bestandsklima som gir fordel til et særegent artsmangfold av treboende (epifyttiske) moser og lav. Dominerende treslag er gran. Åpne hogstformer og annen utglisning og fragmentering av skogen har en spesielt negativ virkning på bestandsklimaet og dermed på karakteristiske arter som er avhengige av dette. Grunnlaget for å skille ut enheten er hogstens store effekter på det fuktige bestandsklimaet og følgeeffektene på det karakteristiske artsmangfoldet. Enheten vurderes å være klart mer truet enn skog generelt.

Boreal regnskog er hjem for en rekke rødlistede lavarter, og naturtypen har i tillegg et generelt høyt biologisk mangfold. På grunn av dette har Boreal regnskog sentral økosystemfunksjon. I tillegg er naturtypen vurdert som sårbar på Norsk rødliste for naturtyper (2018) på grunn av begrenset utbredelse og tap av areal på grunn av biotiske faktorer. Åpne hogster påvirker det habitatspesifikke settet av særlig epifyttiske lavarter sterkt negativt og ansees som den viktigste trusselfaktoren for naturtypen.

I Leka kommune finnes denne naturtypen i Sunndalslia naturreservat på Austra, som er omtalt i kapittel 7. I tillegg finnes Boreal lauvskog i Liss-Hesthagan som ligger i søkket mellom Lekmøyhammaren og Trollfjellet. Artsmangfoldet i Hesthagan består av det dominerende treslaget, som er bjørk. I tillegg noe rogn og osp, samt noe hassel (3-4%). Ellers også så vidt hegg. I skogen spredt med stortveblad og breilfangre, samt mye kranskonvall. Også en god del blåstarr, som både dokumenterer de kalkrike forholdene, men også at det er mye fuktig/vekselfuktig mark her. Det er registrert reinrose i kantsoner, og begge arter vitner om et tidligere mer åpent miljø. Skogen har verdi som lokalt viktig. Trolig finnes få tilsvarende miljøer i kommunen.

7.4.7 Store gamle trær

Figur 26 bøk og ask. Foto: Amund Ludvigsen

Gamle trær øker det biologiske mangfoldet. Når trær eldes, blir de mer individualistiske i formen. Enkelte steder dør veden, det dannes hulrom i barken og barkens struktur blir grovere. Tidligere forskning har også vist andre mindre synlige endringer, som økt stabilitet grunnet redusert vekst og endret barkkjemi. En del lavarter trives godt på gamle trær.

Av spesielt stor verdi for det biologiske mangfoldet er de store, gamle trærne som ofte finnes i hager, eller som tuntre. Store lauvtrær har betydning som det lokale klimaet, blant annet fungerer de som luftfilter. Og ofte er disse trærne en viktig biotop for dyr og planter.

Et gammelt tre består av flere mulige levesteder enn et yngre tre. Store, gamle lauvtrær kan være viktige for en del fuglearter, for eksempel spurver, kattugle, spettefugler som grønnspett og flaggspett, samt pattedyr som flaggermus. For fugler tilfredsstiller trærne kravene til reirplass, og tilgangen på insekter gjør også trærne attraktive som spisested. Det finnes store trær i kommunen som er plantet siste halvdel av 1800 tallet. Det finnes også store gamle trær som har vokst opp i naturen som følge av naturlig frøspredning. Store gamle trær bør få stå i fred uansett om det er et tuntre eller ute i naturen ellers.

Figur 27 Foto: Isabella Børja

Ask er sterkt truet. Ask er et langlevd tre med frøreproduksjon. Fruktenes spres med vind. Det finnes noen få ask trær i kommunen fra 5 år til 150 år, og disse er det viktig å ta vare på.

Det er en fordel å ha fokus på frittstående trær i stedet for askeskog, da dette sannsynligvis gir bedre beskyttelse mot askeskuddsyken.

Askeskuddsyke er svært alvorlig i Norge, og ble først påvist her i landet i 2008. Trær i alle aldersklasser er utsatte, og dødeligheten er høy. Rammede trær får døde greiner, og gjentatte angrep kan føre til at treet dør. Soppen kan du se som 2-10 mm store sopper på fjorårets infiserte bladstilker, og sporene sprer smitte i juli og august som infiserer nye blader. Fra de infiserte bladene sprer soppen seg inn til greiner og stammer. I løpet av høsten og vinteren dreper soppen nye skudd og deler av greinene. Unge trær dør lett av denne sykdommen. Gjentatt smitte tar ofte livet av selv store asketrær. Noen trær står derimot uberørt igjen, og man lurer på om disse trærne har bedre motstandskraft. Det er samlet inn frø fra disse trærne, for å se nærmere på dette. Det er i dag ingen kjente effektive tiltak for å hindre spredning av soppen. Fordi soppen er så dødelig for spesielt yngre asketrær, ble Ask rødlistet i 2021. Det er fremdeles lov å felle asketrær, men det er anbefalt å prøve å ta vare på spesielt friske trær. På lengre sikt kan resistente trær spre seg, slik at man i fremtiden kan få friske bestander med ask, men det er ikke mulig å vurdere omfanget av dette. Ved beskjæring av asketrær, skal sager og alt annet utstyr desinfiseres, slik at man hindrer spredning av askeskuddsyken til friske trær.

Figur 28 Foto: Olga Hilmo

Edellauvtreet alm har en vid utbredelse i Norge, er viktig for biologisk mangfold og i kulturlandskapet. I et begrenset område er alm rammet av en alvorlig sykdom, den såkalte almesyken. Det er en viktig årsak til at alm ble rødlistet i 2006.

Alm er vårt mest utbredte edellauvtre og forekommer helt til Beiarn i Nordland. Alm er hardfør og tåler både frost, snø og vind. Pollen og frø spres med vind. Alm kan bli opp mot 30 - 40 meter høy og mer enn 400 år gammel. På Skei, ved Vertshuset står det et stort gammelt tre i hagen som er alm.

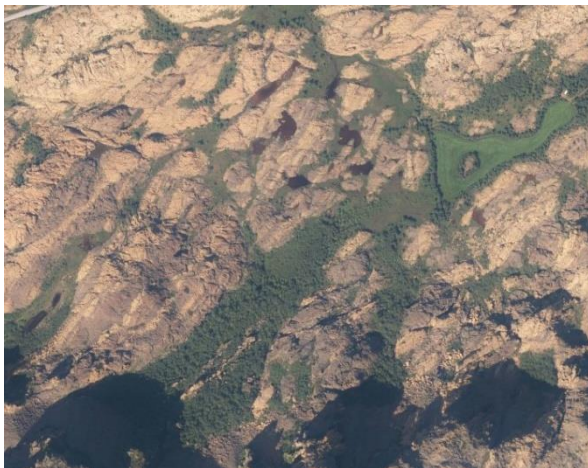
7.4.8 Dammer

Det er mange dammer i kommunen. Det er dam på Skei, Skeisnesset, Skråen, Stonghaugan, Oksetmyra, Steine, Gjerdet, Vågan, Solsemvågen og Madsøy-øya. På Austra er det Sørgutvikvannet, Klemmetsvikvatnet, Volltjørna, Tørrisvatnet og Klemetsvikvatnet. Ved undersøkelser i 2003 og 2004 kom dammene ved Steine på 3 plass av dammene i ytre Nord-Trøndelag når det kommer til artsmangfold. Det ble den gangen registrert 21 arter her. Det mangler imidlertid kartlegging av tilstanden på dammene i dag. De senere tiår har noen dammer grodd igjen som følge av drenering og/eller at de blir fylt igjen. På noen dammer kunne man for noen tiår siden gå på skøyter på vinteren, nå er dette ikke mulig grunnet drenering eller gjengroing.

Det finnes restaureringsmuligheter dersom man ønsker å bevare og øke det biologiske mangfoldet. Dammer som er fylt igjen kan opprenskes, og vil da raskt gjenvinne artsmangfoldet. Dammer som er igjengrodd, kan restaureres/graves opp. I tillegg til at dette skaper vakker variasjon i kulturlandskapet bidrar det også til å øke artsmangfoldet og bevare de sjeldne artene. Dammer i landbrukslandskapet vil også være viktig for flere fugler.

Dammer og tjern i kystlandskapet har ofte naturlig bestand av trepigga stingsild. Stingsilda er en effektiv predator, som når den opptrer i tette populasjoner har svært sterk negativ effekt på det biologiske mangfoldet. Dersom stingsilda fjernes fra en dam, vil faunaen bli betydelig rikere.

7.4.9 Andre lokalt viktige forekomster

Figur 29 Fra flyfoto 2020

Under Hagafjellet befinner det seg en relativt ung skog. Informasjonen er fra kartlegging i 2002. Skogen består hovedsakelig av bjørk, med noen innslag av osp, selje, rogn og gran. Den står i en forsenkning i landskapet under Hagafjellet. Lokaliteten skiller seg sterkt ut fra omgivelsene, som er bart serpentenberg. Bunnsjiktet er myraktig, med blåtopp, tepperot og blokkebær som fremtredende arter.

Det kan se ut som om deler av skogen er en gjenvokst myr, for lengre ned i forsenkningen er det fortsatt myr. Denne myra er såpass våt at det kan være grunnen til at den ikke er gjenvokst. I skogen står det noen trær som ser ut til å være eldre, og det kan være de som tidligere sto i utkanten av myra. I utkanten av skogen er det tidligere observert flere øyestikkere. Skogen framstår som en oase av grønt i det svært karrige steinlandskapet rundt, hvor nesten ingenting vokser. Figur 29.

8 Kulturlandskap

Figur 30 Foto: Yngve Sandberg

Kulturlandskap er natur vi mennesker har slått og hatt dyr på beite i. Når det gror igjen eller brukes mer intensivt, dør blomstene, biene og andre arter som lever der. Rydding, slått, beiting og brenning forhindrer oppslag av busker og trær, og holder dermed kulturlandskapet og disse artsrike naturtypene i hevd. Under slike forhold får de lyskrevende og konkurransesvake artene gode levebetingelser. Det tradisjonelle kulturlandskapet er laget og formet for matproduksjon, spesielt for å få kjøtt og ull ut av utmarksarealene. Nå lever vi i en helt annet tid med helt andre utfordringer. I dag må vi skjøtte arealene slik at de tåler klimaendringer og samtidig er i stand til å levere de økosystemtjenestene vi har behov for. Jordbrukets kulturlandskap kan bestå av alt fra intensivt drevne åkerareal til gjengroende beitemarker. De mest verdifulle kulturlandskap har samtidig store landskapskvaliteter. De kan ha kulturhistorisk verdi, biologisk verdi, estetisk verdi og verdi for friluftsliv og rekreasjon. Kulturlandskapet er, og vil alltid være, i forandring. I dag skjer forandringene imidlertid så raskt at uvurderlige verdier står i fare for å forsvinne før vi i det hele tatt er klar over hva vi mister. Den største trusselen mot verdiene i kulturlandskapet er i dag gjengroing, men også nedbygging, nedleggelser og driftsendringer spiller en viktig rolle. Tradisjonelle slåttemarken ble regelmessig slått og høstet til vinterfôr. Typisk for slåttemarkene er at de har et høyt artsmangfold av blomstrende planter jevnt fordelt i enga, og de kalles derfor også for blomstereng.

Så langt har vi i Norge hatt stort søkelys på ras og flom, men også økt brannfare er en konsekvens av klimaendringene. Vi har de senere år fått sett konsekvensene av vegetasjonsbrann flere steder i Norge. Vi har også i Leka kommune hatt flere vegetasjonsbranner de senere årene. Den største og mest alvorlige var vegetasjonsbrannen på Madsøya i mai 2024, der beboere ble evakuert, og ca. 300 dekar ble avsvidd. Brannene i vegetasjon blir mer omfattende på grunn av ekstreme tørkeperioder, men også på grunn av gjengroing og oppbygging av finskala biomasse, f.eks. krattvegetasjon. Busker og kratt brenner fort og gir veldig intense branner. Det at utmark tas i bruk av beitedyr er altså ikke bare positivt med tanke på matproduksjon og produksjon av ull, men også samfunnssikkerhet i form av at bonden og beitedyr former et landskap som beskytter oss mot brann ved at vegetasjonen holdes nede, og at det dermed blir mindre som kan gi næring til kraftige branner.

9 Landbruk

Figur 31 Foto: Yngve Sandberg

Landbruk kan påvirke naturmangfold både positivt og negativt avhengig av driftsform. Landbruket er viktig for det biologiske mangfoldet i kulturlandskapet. Mange arter av fugl, planter og sopper er direkte knyttet til landbruksarealer, og er sårbare for endringer i driftsopplegget. Mer enn 1 000 arter knyttet til jordbrukslandskapet står på Nasjonal rødliste over arter som er truet av utryddelse. Driftsformen påvirker også variasjonen i kulturlandskapet. I dagens samfunn er det lagt opp til effektivitet og å produsere mest mulig på jordarealene. Derfor brukes ofte store mengder kunstgjødsel og plantevernmidler som går utover naturmangfoldet.

Jordbruk som gir mulighet til høyt biologisk mangfold, kan beskrives slik:

- variert vekstskifte, med stor andel av flerårige vekster og ulike arter sammen
- jorda inneholder mye organisk materiale eller tilføres organisk gjødsel i avpassede mengder
- ingen bruk av gift
- lite jordbearbeiding som for eksempel pløying
- stor andel kantsoner i forhold til dyrka areal
- permanente beiter, uten tilførsel av nitrogen
- variert landskap, både i stor og liten skala

Utviklingen i jordbruket følger utviklingen i samfunnet. Krav om effektivisering har gitt større maskiner og større sammenhengende arealer, noe som kan føre til at kantsoner, åkerholmer eller små skogholt blir dyrket opp. Slike områder er leveplasser for mange arter i natur- og kulturlandskapet, og kan være viktige å ta vare på. Tidligere ble det også dyrket både korn og poteter på arealer som i dag blir brukt til gras- Produksjon. Dette gjør fugler som hekker på bakken og rådyrkalver mer sårbare og truet under innhøsting av gress. Det finnes imidlertid ulike tiltak som kan redusere risikoen.

Innenfor jordbruk og skogbruk er det ulike regler og forskrifter som skal være med på å hindre at naturmangfold blir påvirket negativt. Jordbruksdriften påvirker naturmangfoldet mest ved nydyrking, drenering og avrenning. Ved nydyrking er det som regel skogområder som blir dyrket opp og omdannet til jordbruksareal. Nydyrking skal skje på en måte som tar hensyn til natur- og kulturlandskap, herunder biologisk mangfold, kulturminner og landskapsbildet, samtidig som det skal legges vekt på å sikre driftsmessig gode løsninger. Nydyrkingsarealet kan ikke ligge i kantsonen mot vassdrag. Ved hver søknad om nydyrking skal det sjekkes om det er viktige eller sårbare arter der, og det skal alltid vurderes om det er til stor ulempe for naturen om området dyrkes opp. Kommunen kan sette krav om at det skal settes igjen landskapskorridorer for dyrelivet i områder som dyrkes opp.

Det finnes også planter som potensielt kan skape store problemer i landbruket. Et eksempel er veitistelen. Den kan formere seg eksplodivt. Den kan være i et område en stund uten å bli tatt særlig notis av. Så plutselig finnes den over alt. Veitistel er en toårig plante som sprer seg med vinden. På dyrkamark utgjør den ingen trussel. Der blir den utkonkurrert av andre planter og slått under innhøsting av fôret. På beite derimot har den ingen andre fiender enn bonden selv. Første år er planten ganske liten og lite synlig i landskapet. Men den har allerede utviklet stikkende torner på bladene som beitedyr holder seg unna. Gras og urter rundt veitistelen beites ned, mens den får stå i fred og spirer og gror. Snart står den som en skog på beitet og rager halvannen meter over bakken. Resultatet blir et redusert beite og tap av konkurransesvake arter i det åpne kulturlandskapet.

Veitistelen er mulig å bli kvitt. Man må bare ha en god plan. Det ideelle er om planten kuttes i blomstring, før frøene modnes, da visner den uten kamp. Kutter man for tidlig sender det beskjed til planten om at blomstring og frøsetting ikke er gjort, og den vil mobilisere ny blomstring fra sideskudd.

Det krever at bonden følger med og tar ned planten før den har blomstret ferdig og sendt frøene med vinden. Etter kutting må plantene samles, fjernes fra beite og gjerne brennes for å unngå ettermodning av frøene

Figur 32 Veitistel. Foto: Knut Anders Hovstad

Figur 33 Landøyd. Foto: Knut Anders Hovstad

En annen plante som kan skape problemer for landbruket er landøyd. Denne planten er en flerårig plante som blant annet vokser i beiteområder og langs veier, og kan lett kjennes igjen med sin gule blomst på ettersommeren.

I artskart er det registrert funn av denne planten i Gutvik august i 2022. Det er per mars 2025 usikkert om dette er riktig. Det er ikke registrert andre funn i kommunen i artskart. I 2024 var imidlertid planten i ferd med å spre seg i Trøndelag. Landøyd kan være dødelig for hest og storfe, og kan være skadelig for småfe. Den bør derfor fjernes på jordbruksarealer og i nærhet av jordbruksarealer. Dersom planten ikke fjernes vil den i løpet av få år spre seg til større områder, slik at bekjempelsen vil bli svært vanskelig.

Planten gir leverskader til spesielt hest og storfe. Tegn på forgiftning er avmagring og illeluktende, mørk diare. Nektar og pollen fra landøyd inneholder giftstoff, slik at honning fra områder med mye landøyd kan inneholde mer plantegift enn grenseverdiene tillater.

I områder med mye landøyd langs veier og på beite, risikerer man spredning over til slåttemark. Det kan ved større mengder av planten i silo og høy bli problemer med forgiftning i vinterfôret. Giftstoffet blir igjen i planten ved tørking og ensilering, og følger dermed med inn på forbrettet. Det er etter matloven §17 forbud mot å gi dyr fôr, eller omsette fôr som ikke er trygt å spise.

Det er viktig at observasjoner av denne planten registreres på www.artsobservasjoner.no for å kunne kartlegge omfanget av spredningen.

9.1 Fugler i jordbrukslandskapet

Jordbruket er ofte en forutsetning for at artene befinner seg der de er. Næringsrik jord full av meitemark og åpne landskap er en suksessfaktor for mange fugler. Lokalt og regionalt forsvinner jordbruksareal, mens det øker andre steder som følge av nydyrking. Færre driftsenheter i kombinasjon med et nokså stabilt totalt jordbruksareal betyr at det er stadig færre hender i jordbruket til å forvalte de samme arealene. Fuglene har behov for mange ulike typer areal der de skal leve. Mindre variert jordbruk, tap av restarealer, færre innmarksbeiter med ekstensiv drift, omfattende drenering, endringer i grasproduksjon og dyrkingsformer inkludert flere slåtter, større og mer effektive maskiner som krever større sammenhengende areal, bruk av sprøytemidler og kunstgjødsel og redusert vekselbruk av arealer som inkluderer tidvis brakklegging der et jordstykke kan hvile et år eller to, skaper utfordringer.

Fugler er indikatorarter, og deres bestandsutvikling gjenspeiler ofte mer generelle trender for naturmangfold. Fugler gir et godt bilde på naturens "helsetilstand". Mange arter er knyttet til jordbrukslandskapet. Ensidig drift, tidlig høsting av gras, fjerning av grøfter, dammer og åkerholmer ødelegger leveområdene for fuglene. Bruk av kjemisk-syntetiske sprøytemidler virker negativt, direkte ved at fugler forgiftes og indirekte ved at tilgangen på føde i form av ugrasfrø, edderkopper og insekter reduseres. En rekke studier har vist at tapet av natur tilknyttet jordbrukslandskapet også har stor betydning for bonden og evnen til å produsere mat. Pollinerende insekter er for eksempel uunnværlige for produksjon av frukt, bær og rødkløver. Jordlevende organismer bidrar til nedbryting og struktur i jorda, og en rekke arter har viktige funksjoner for å kontrollere bestander av skadedyr. I tillegg til fuglenes egenverdi, er deres tilstedeværelse og trivsel i jordbrukslandskapet også en indikasjon på økosystem i balanse. Denne balansen er i det lange løp en forutsetning for mye av verdens matproduksjon.

9.1.1 Vipe

Vipa har siden 1990-tallet gått fra å være en vanlig hekkefugl i jordbrukslandskapet over store deler av landet, til å bli en ganske sjelden hekkefugl. Bestanden er redusert med opp mot 75-80 % de siste par tiårene og er kritisk truet. Den hekker fremdeles i alle fylker, men nær halvparten av bestanden finnes nå i Rogaland, med flest par på Jæren. Norske vipper overvintrer i Vest-Europa. Arten hekker i mange ulike åpne habitater, inkludert ulike jordbrukshabitater, strandenger, myrer og andre våtmarksområder. I Leka er vipe svært sjelden å se nå, mot for 15-20 år siden.

Figur 34 Foto: Rolv Lundheim

Reiret plasseres på steder med god oversikt over omgivelsene, der grasen er kort eller det er jord i dagen, og helst med god avstand til høyere vegetasjon. Vipa hekker helst i løse kolonier, og nyter godt av det effektive predatorforsvaret dette gir. De normalt fire eggene ruges av begge foreldre i 24 – 29 dager. Straks etter klekking ledes ungene til nærliggende områder der tilgangen på mat er god. Ungene passes av begge foreldre, men ledes mest av hunnen mens hannen holder vakt. De er flygedyktige etter ca. 33 dager. Både reir og unger er utsatte for store landbruksmaskiner.

9.1.2 Storspove

Figur 35 Foto: Rolv Lundheim

Storspoven er fremdeles en ganske vanlig hekkefugl i Norge, med de største bestandene i Nord- og Midt-Norge, samt i Rogaland. Arten er nå truet med en antatt bestandsnedgang i størrelsesordenen opp mot 50 % over de siste tiårene. Norske storspover overvintrer i Vest-Europa. De senere årene har man lokalt kunne legge merke til mindre storspove. Sannsynligvis grunnet gjengroing av hekkeplasser.

De første trekkerne ankommer normalt i mars, men hovedmengden kommer som regel i løpet av april. Vår største vader hekker i åpne og fuktige habitater, blant annet i graseng, beitemark, lynghei, åker, strandeng, myrområder og i lavereliggende fjellområder.

9.1.3 Tjeld

Figur 36 Foto: Rolv Lundheim

Tjelden hører til vaderne, og regnes først og fremst som en kystfugl hos oss. Likevel er den en vanlig hekkefugl i jordbrukslandskapet i deler av landet, særlig i Rogaland og Trøndelag. Den overvintrer hovedsakelig i Nordsjølandene og i Frankrike, og ankommer hos oss i februar og mars. I underkant av 10 prosent av den norske bestanden hekker antakelig i jordbrukshabitater.

Disse legger gjerne reiret midt ute på dyrka mark, men også av og til i kantsoner. Felles for reirplassene er at tjelden helst vil ha oversikt over sine omgivelser, og dermed ingen eller kort vegetasjon. De vanligvis tre eggene legges helt i slutten av april eller tidlig i mai, og ruges av begge foreldre i 24 – 27 dager. Ungene passes av begge foreldre, og de blir matet i starten. De forlater reiret etter en dag eller to, og er først uavhengige etter 34 – 37 dager. Både reir og unger kan være utsatt for fare under slått.

9.1.4 Rødstilk

Figur 37 Foto: Rolv Lundheim

Rødstilken er blant våre mest tallrike hekkende vadere. Den mellomstore vaderen er en trekkfugl som overvintrer i Vest Europa og Nordvest-Afrika, og som ankommer landet vårt i april og tidlig i mai. Arten hekker i gras nær vann, som på myrer, enger, i vannkanter og på strandenger, samt på beitemark. Rød - stilken har blitt forholdsvis sjelden i det mest intensivt drevne jordbrukslandskapet i Norge, som på Jæren og Lista, men er fortsatt en tallrik hekkefugl i mange jordbruksområder i Midt og Nord-Norge.

Rødstilken er nær truet. For 15-20 år siden var arten vanlig å se i kommunen, men har de senere år blitt mer sjeldent syn. Som for de fleste våtmarksfugler, er drenering av egnet habitat både for hekking og næringssøk den største trusselen. Predasjon av reir, der både egg og små unger tas, er også en negativ faktor for arten i hekketiden.

9.1.5 Enkeltebekkasin

Figur 38 Rolv Lundheim

I likhet med rødstilk er enkeltbekkasin en ganske vanlige bakkehekkende vader i jordbrukslandskapet i deler av landet, til tross for at storparten av bestanden i Norge finnes i andre habitater. Hovedtyngden av den jordbrukstilknyttede bestanden finnes i dag antakelig i Nord-Norge. Arten var utvilsomt en vanligere hekkefugl i jordbrukslandskapet i Sør-Norge tidligere, men har forsvunnet fra de fleste mer intensivt drevne områdene. Arten er regnet for å være livskraftig.

9.2 Hvordan hjelpe fuglene

Norges bondelag og BirdLife Norge har utarbeidet en veileder med praktiske tips til hvordan bonden kan ta vare på fugler og naturmangfold i jordbrukets kulturlandskap. Mange av artene har få eller ingen alternative leveområder enn det landskapet bonden skaper. Dette gjelder for flere av de bakkehekkende fuglene som holder til i jordbrukslandskapet.

Endret arealbruk i jordbrukslandskapet har vist seg å ha en klart større påvirkning på fuglebestandene enn andre faktorer, som f.eks. vær og predasjon. I Norge har vi over tid hatt en kraftig nedgang i antall bruk samtidig som jordbruksarealet opprettholdes. Dette gjenspeiler en utvikling hvor jordbruksforetakene i snitt driver større arealer.

Skal man snu den alvorlige utviklingen for fuglene i jordbrukslandskapet, må en rekke faktorer endres. Det må lønne seg å ha beitedyr spredt ute i landskapet, holde landskapet i hevd og sikre en nødvendig andel natur i landskapet. Den nye veilederen gir konkrete tips til hvordan man kan kombinere matproduksjon og naturmangfold.

Veilederen finnes her: [Hvordan ta vare på fuglene i jordbrukslandskapet - Norges Bondelag](#)

9.3 Insekter i landbruket

Figur 39 Foto: Frode Ødegård/ NINA. Lisens CC BY 3.0

Insektovervåkingen de siste fire årene viser at antallet insekter i Norge synker. Resultatene viser at klimaforandringene kan påvirke insektmengden negativt. For fjerde gang har Norsk institutt for naturforskning (Nina) levert rapport fra den nasjonale insektovervåkingen, som hovedsakelig kartlegger insekter i semi-naturlig mark rundt om i landet. Så langt viser overvåkingen at mengden insekter i gjennomsnitt har minket med 14 prosent hvert år. Forskere frykter at klimaendringene vil være en stor utfordring for insektbestandene.

Været spiller en stor rolle for aktiviteten hos insektene, og nedgangen i insektmengden kan delvis forklares med dårligere værforhold. For eksempel om det er mye snø om vinteren øker insektmengden, mens den minker om vinteren er varm. Høyere temperatur om sommeren kan gi flere insekter året etter, mens regn minker antall insekter. Nedbør om våren virker også negativt for insektmengden.

Insekter er svært viktige for natur og mennesker, og har flere kritiske funksjoner i naturen, blant annet utfører de viktige økosystemfunksjoner og tjenester. De er blant annet nedbrytere, plantespisere, de er mat for andre dyr og de bidrar til god jordhelse og pollinering.

Tilrettelegging for pollinerende insekter er først og fremst tiltak man gjør fordi man ønsker å være del av «naturdugnaden». Men naturlig nok viser studier at økt innsats for de pollinerende insektene gir økte avlinger av produksjoner som er avhengig av pollinering. Det er også vist at jo større mangfold av insekter man har desto større effekt får man. Store monokulturer kan fungere som en barriere for insektene til å komme seg videre, så skal man få mest uttelling for innsatsen kan det være en fordel å vurdere om tidligere store områder kan deles, og om man kan lage korridorer med insektvennlige planter mellom produksjonsarealene. Flere og flere forbrukere ønsker at maten og varene de kjøper skal være mest mulig natur- og miljøvennlig.

9.4 Vernskog

Vernskogen har røtter tilbake til den første skogloven i 1893, og alle kommuner i Trøndelag har vernskog. Dagens vernskoggrenser med tilhørende bestemmelser ble vedtatt på begynnelsen av 1990-tallet av daværende fylkeslandbruksstyret i Sør- og Nord-Trøndelag. I henhold til Skogbruksloven § 12, anses skog som vernskog når den tjener til vern for annen skog eller gir vern mot naturskader. Det samme gjelder områder opp mot fjellet eller ut mot havet der skogen er sårbar og kan bli ødelagt ved feil skogbehandling.

Statsforvalteren kan gi forskrift om vernskog med hjemmel i skogbruksloven §12 når skogen har en viktig funksjon i en av følgende situasjoner:

- vern for annen skog,
- vern mot naturskader, eller
- vern mot at den selv blir ødelagt

Forskriften skal

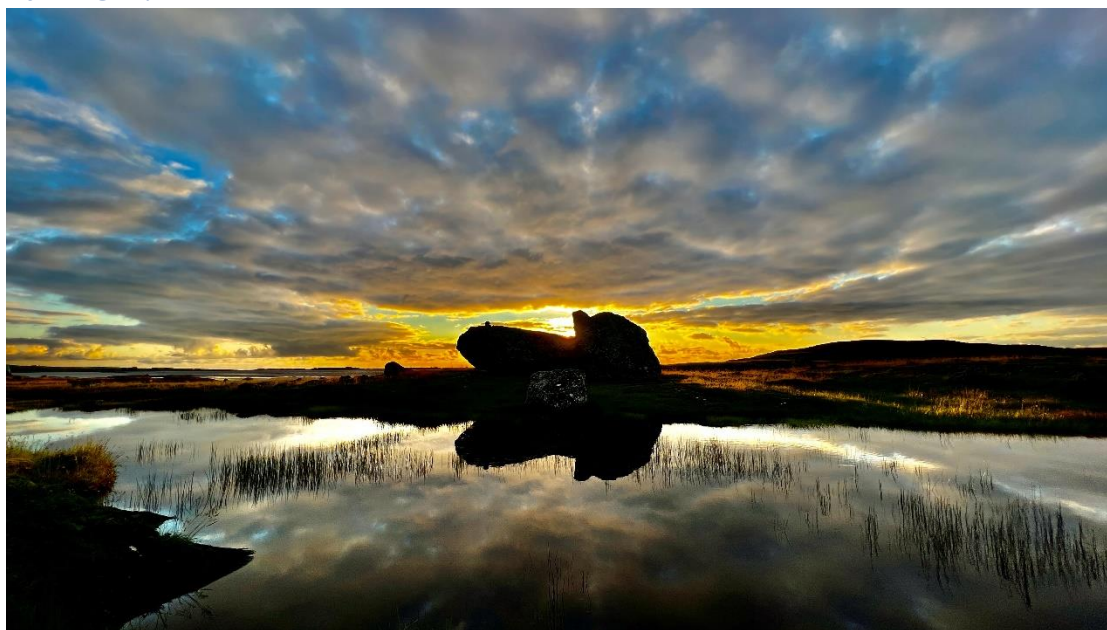
- Beskrive grensene for vernskogen
- gi regler for forvaltning av skogen
- I tillegg kan forskriften bestemme at det skal være meldeplikt.

Det er i all hovedsak klimaaspektet som ligger til grunn for skogens funksjon som vern, og faren for ødeleggelse av skogressursene er det sentrale for vernskogbestemmelsen. Bestemmelsen er ikke en bestemmelse om fredning av skog, og vernskog skal ikke forveksles med skogvern eller områdevern (skog vernet av hensyn til naturmangfold) hvor det er miljøaspektet og friluftslivet som er det sentrale.

Skogen er et viktig økosystem som er et viktig skjul for hekkende fugler, verner mot vind og er kanskje en av våre viktigste lunger når det gjelder opptak av CO₂ til atmosfæren, og derav demping av klimakrisen. 80% av CO₂ opptaket foregår i bakken under skogen, der sopp, mose og biller bryter ned døde trær.

Statsforvalteren i Trøndelag har modernisert bestemmelsene om vernskog i Trøndelag i en forskrift som var på høring frem til januar 2025.

10 Sjø og kyst

Figur 40 Foto: Yngve Sandberg

Leka kommune sitt sjøareal (territorialfarvann) er på 1595,5 km² og utgjør 94 % av kommunens totale areal. I sjøområder gjelder plan og bygningsloven ut til en nautisk mil (1852 meter) utenfor grunnlinjen (jf. Plan- og bygningslovens virkeområde § 1-2). Det er 4 tilstøtende naturreservat/fuglefredningsområder i sjøarealet, og det er kartlagt svært viktige naturtyper som tareskog med stortare, bløtbunnsområder i strandsonen, og skjellsand. I tillegg er det kartlagt 14 gyteområder for kysttorsk. I enkelte av disse gyteområdene er det også gyteområder for sei og hyse. Ved kommunegrensen mot Nærøysund er det også registrert korallrev. Basert på hva eldre fiskere tidligere har fått i garnene er det meget stor sannsynlighet for at det finnes korallrev flere plasser innenfor kommunens grenser. Basert på tilgjengelig informasjon i dag er det store kunnskapshull når det kommer til hvor korallrevevene ligger, og deres tilstand. Oppdrettsnæringen utfører kartlegginger av sjøbunnen i områder det legges ut anlegg, denne næringen kan derfor ha kjennskap til hvor slike verdifulle marine naturtyper befinner seg.

10.1 Marine naturtyper

Mange arter som høstes i kystsonen kan være sterkt knyttet til vegetasjon eller bestemte områder gjennom kritiske faser av livet. Tap av habitat eller kritisk viktige områder kan være en årsak til at mange arter er i tilbakegang. Naturtyper kan ha ulik betydning når de ligger i nærheten av hverandre, og dermed utgjøre viktige ressurs- eller nøkkelområder for ulike arter.

Gytefelt kan eksempelvis sammen med oppvekst- og beiteområder være viktige ressursområder for hele fiskebestander, og dermed også fiskeriene. Mange gytefelt er kartlagt i kystnære områder, men oppvekst- og beiteområder er i liten grad kartlagt. De kartlagene som finnes, er basert på fiskeridata. Det er gjort få fiskeriuavhengige kartlegginger av oppvekst- og beiteområder.

Naturtyper og nøkkelområder kan ha både en økologisk betydning og en egenverdi. For eksempel har europeisk flatøsters begrenset utbredelse, og forekomster trenger dermed en viss grad av beskyttelse. Ålegress, kan på sin side lage et tilholdssted for arter som ikke ville vært der på ellers naken mudderbunn. Naturtyper med en viktig funksjon kan igjen være av betydning for kommersielt viktige bestander. Ressurs- og nøkkelområder er ofte knyttet til vegetasjon og topografi. Likevel kan det ikke settes likhetstegn mellom bestemte habitater og for eksempel oppvekstområder.

Nasjonalt program for kartlegging av marint mangfold kyst, startet opp i 2003 og ble avsluttet i 2019. Programmet har vært et samarbeid mellom Miljødirektoratet og Fiskeridirektoratet. Forsvarsbygg var med de første årene. Alle data som er samlet og kartlagt i programmet blir liggende og inngår i Naturbase og kan også hentes i Fiskeridirektoratets database Yggdrasil.

Programmet har i perioden 2007-2019 kartlagt disse naturtypene:

- større tareskogforekomster
- israndavsetninger
- bløtbunnsområder i strandsonen
- ålegrasenger og andre undervannsenger
- skjellsandforekomster

Figur 41 Kartutsnitt fra fiskeridirektoratets yggrasil mars 2025

Figur 42 Kartutsnitt fra fiskeridirektoratets yggrasil mars 2025

10.1.1 Skjellsand

Figur 43 Foto: Mareano/ Havforskningsinstituttet

Skjellsand er et habitat som ofte er rikt på bløttbunnfauna. Denne sanden, som i stor grad består av knuste og delvis nedbrutt kalkskall fra skjell og andre marine organismer, blir regnet som en ikke fornybar ressurs i et menneskelig tidsperspektiv.

Skjellsand er registrert flere steder i kommunen. Per 2025 er 44 steder registrert i kartløsningen til fiskeridirektoratet, yggdrasil og miljødirektoratets Naturbase.

Trusler: Uttak av skjellsand og endring av strømforhold blir sett på som de største truslene.

10.1.2 Bløttbunn

Figur 44 Foto: Marenao/Havforskningsinstituttet

Bløttbunn består av mudder og/eller fin, leirholdig eller grov sand som ofte blir tørrlagt ved fjære sjø. Områder med bløttbunn er viktige beiteområder for fugl og fisk. Bløttbunnarter er i hovedsak stasjonære og blir påvirket av faktorer direkte på de stedene de finnes. Vanlige arter er fjæremark, sandmusling, knivskjell, hjertemusling, pelikanfotsnegl, tårnsnegl, sjøstjerner og sjøpiggsvin, der flere arter lever nedgravde.

Ofte kan områder med sterk bølgeaktivitet se helt livløse ut fordi organismene er veldig små og lever nede i sedimentet. Dette er også viktige beiteområder for både sjøørret og kysttorsk, og sei i vinter og vårhalvåret. I Leka kommune er det registrert et bløttbunnsområde ved Leknesvika

Trusler: Inngrep som oppmudring, hindring av vanngjennomstrømning ved bygging av moloer og fylling av gruntvannsområde vil endre produktiviteten i området. Enkelte av disse områdene kan også være ønskelige å brukes til sand og grusuttak.

10.1.3 Større tareskogforekomster

Figur 45 Foto: Jonas Thormar/ Havforskningsinstituttet

Tareskogene regnes som spesielt produktive økosystemer med stor artsrikdom. I de ytre delene av kysten på hardbunn står tareplantene tett ned til 20-30 meters dyp.

Langs land, rundt holmer og skjær på vestsiden av Leka er det store tareskogforekomster. Det er også store tareskog forekomster rundt Hortavær, Sklinna og Austra. Totalt 219 registreringer per mars 2025.

Trusler: Taretråling kan ha en betydelig innvirkning på plante og dyrelivet i og ved tareskog. Tareskogens struktur og alderssammensetning endres etter høsting til å bli mer ensartet, men tareskog er en betydelig fornybar ressurs. Rundt 4 år etter høsting kan den opprinnelige biomassen være restituert. Hastigheten på gjenveksten vil variere langs en nord-sør gradient grunnet ulik lys og temperaturpåvirkning. Hastighet på rekolonisering av assosierte plante og dyregrupper vil variere med andel høstet tare, artenes spredningsevne, eksponeringsgradienter, samt lys og temperatur. Sannsynligvis vil det ta 8 år (Midt-Norge) før området igjen når et klimakssamfunn. Tare kan vokse på hardbunn som knauser og grunner som kan være aktuelle å sprengte bort ved utbedring av farleder. Dette kan være ikke reversibel ødeleggelse av tareskog.

10.1.4 Korallrev

Figur 46 Jan H. Fosså / Havforskningsinstituttet

Koraller er en gruppe bunnlevende nesledyr. Noen arter danner store kolonier, og hvor disse vokser tett dannes en kompleks struktur på bunn (rev) som virker som et levested for tusentalls andre arter. De norske korallene vokser seint, og hvis de ødelegges kan det ta hundretalls til tusenvis av år å danne nye korallskoger og korallrev.

Leka har registrerte korallrev ved kommunegrensen mellom Nærøysund og Leka kommune. Men man vet det finnes flere steder innenfor kommunens grenser. Blant annet i Lekafjorden.

Trusler: I dag tror man at akvakultur, som slipper ut store mengder organiske partikler, rester av medisin og tungmetaller som kobber, trolig utgjør den største trusselen for våre kystnære korallforekomster. Klimaendringer som temperaturøkning og havforsuring, vil øke korallenes energibehov. Dette kan gjøre korallene mer sårbare for annen menneskeskapt påvirkning hvis korallenes energiinntak ikke kan økes i tilsvarende grad. Bunntråling, inkludert taretråling, garn og linefiske kan også ødelegge koraller. Taretråling kan potensielt ødelegge store korallforekomster, og er en vesentlig større trussel mot denne naturtypen enn garn/linefiske.

10.1.5 Ålegras

Figur 47 Foto: Erling Svensen

Ålegrasenger og andre sjøgrasområder er svært produktive og blir regnet som viktige marine økosystem på verdensbasis. Flere av planteartene blir sett på som nasjonalt sjeldne. Ny forskning viser hvordan ålegrasenger binder kystbestander sammen. For oss mennesker kan ålegress først og fremst være et hinder for ny utbygging i kystsonen. Ålegras trives nemlig godt på steder hvor vi ønsker å bygge båthavner, som i lune bukter.

Ålegrasenger er svært artsrike systemer. De spiller en viktig rolle som oppvekst- og næringsområde for mange fiskearter som blant annet torsk, lyr og sjøørret. Fiskeyngel bruker ålegras som skjulested i den første sårbare fasen. Større fiskespisende jegere som sjøørret oppsøker ålegras for å jakte. Tilbakegang og tap av ålegrassamfunnene kan derfor få betydelige økologiske og økonomiske ringvirkninger. Særlig gjelder dette fiskerier som baserer seg på arter er avhengige av ålegras i deler av sin livssyklus.

Ålegrasvegetasjonen har begrenset spredning og restitusjonsevne, noe som gjør disse samfunnene sårbare overfor forstyrrelser. Ålegras står derfor oppført på internasjonale lister over truede og/eller sårbare arter og habitater. Menneskelige aktiviteter som forurensning (utslipp av næringssalter, miljøgifter og lignende) samt fysiske habitatødeleggelser som mudring, utfyllinger og etablering av kaianlegg er blant de mest alvorlige truslene for ålegrassamfunnene langs norskekysten.

Ålegras er i likhet med tareskogen viktig som karbonlager. Ålegras bidrar både med korttidslagring av karbon i selve vegetasjonen, og langtidslagring i sedimentene. Karbonet som er lagret i sedimentene vil stå for ca. 97% av karbonet.

Figur 48 Kartutsnitt fra Yggdrasil

I Leka kommune er det registrert kun en forekomst av ålegras. Denne ligger på Hestøya i Leknesøyene. Det er ikke usannsynlig at ålegras finnes flere steder i kommunen.

10.1.6 Litoralbasseng

Figur 49 Foto: Amund Ludvigsen

Litoralbasseng hører til fjæreamråde med fast fjell. Når fjæresonen blir tørrlagt ved lavvann/fjære sjø, blir sjøvannet etterlatt i basseng eller groper i fjellet.

Slike basseng favoriserer arter som tåler store miljøvariasjoner. Fra svært salt vann til nesten ferskvann. Det er også perioder med svært høye temperaturer i slike basseng. Figur 49 viser denne naturtypen på Madsøya.

Naturtypen egner seg godt til undervisningsformål, da en kan få god oversikt over artssammensetninga ved bruk av enkle redskap for innsamling av organismer. Litoralbasseng er vanligvis små i størrelse. Topografien og tidevannet bestemmer utbreiing og bassengets dybde. Eksponering av vind og bølger påvirker også vannforsyning i bassengene. Litoralbasseng er ikke kartlagt i kommunen, men man kan finne de flere steder i fjærebeltet.

Trusler: Fysiske inngrep kan være en trussel mot naturtypen.

10.1.7 Grunn strøm i Frøviksundet

Denne grunne strømmen skaper et godt livsgrunnlag for vadende fugl, ved at den er produktiv. Artsinventaret er ikke kartlagt. Frem til rundt år 2000 lå det et fiskeoppdrettsanlegg like ved. Fiskeoppdrett i nærheten av denne grunne strømmen kan påvirke næringstilgangen. Avrenning fra jordbruket ser ikke ut til å være et problem, siden det er relativt lite jordbruk med avrenning ut til strømmen. Fra området sør for Madsøybrua til nord for Klungholmen er det ikke uvanlig at strømmen kan bli ganske sterk. Strømmen veksler med tidevannet regelmessig i styrke og retning.

Tidevannsstrømmer langs kysten fører til utskifting av vannmasser og er viktige for livet i sjøen. Fugle og dyrelivet er rikt der hvor strømmene er sterke. Fiskelarver og egg fraktes med strømmene. I løpet av seks timer kan de drive mange kilometer av sted før strømmen snur. Da vil de nødvendigvis ikke drive tilbake til utgangspunktet, fordi strømmene er også drevet av vind. Dette skjer med alle slags partikler som driver i sjøen, for eksempel lakselus fra oppdrettsanlegg.

10.2 Plankton

Planteplankton er mikroskopiske, encellede organismer som svever fritt i vannmassene. De har liten egenbevegelse og er avhengig av vind og havstrømmer for å forflytte seg over større avstander. De fleste planteplankton er primærprodusenter, dvs. at de utfører fotosyntese ved å absorbere karbondioksid (CO_2) og næringssalter fra vannet og bruke sollys som energikilde. Dermed utgjør de gresset i sjøen og fundamentet for nesten alt liv i havet, som vi mennesker høster som fisk. Fotosyntesen fra planteplankton bidrar også til omkring 50 % av oksygenet i atmosfæren.

Algeforekomsten varierer med sesong, dette skyldes at temperatur, sollys, vind og havstrømmer forandrer seg gjennom året. Det er høyest biomasse av planktonalger om våren, og da kan antallet komme opp i flere millioner alger per liter sjøvann. Dette kalles for våroppblomstring. Det finnes også en type høstopplomstring som forekommer på sensommeren, men som ikke er like kraftfull som våroppblomstringen. Om vinteren, november til februar, er det lite lys og mye omrøring av vannmassene, og i denne perioden er det lite planktonalger i vannet.

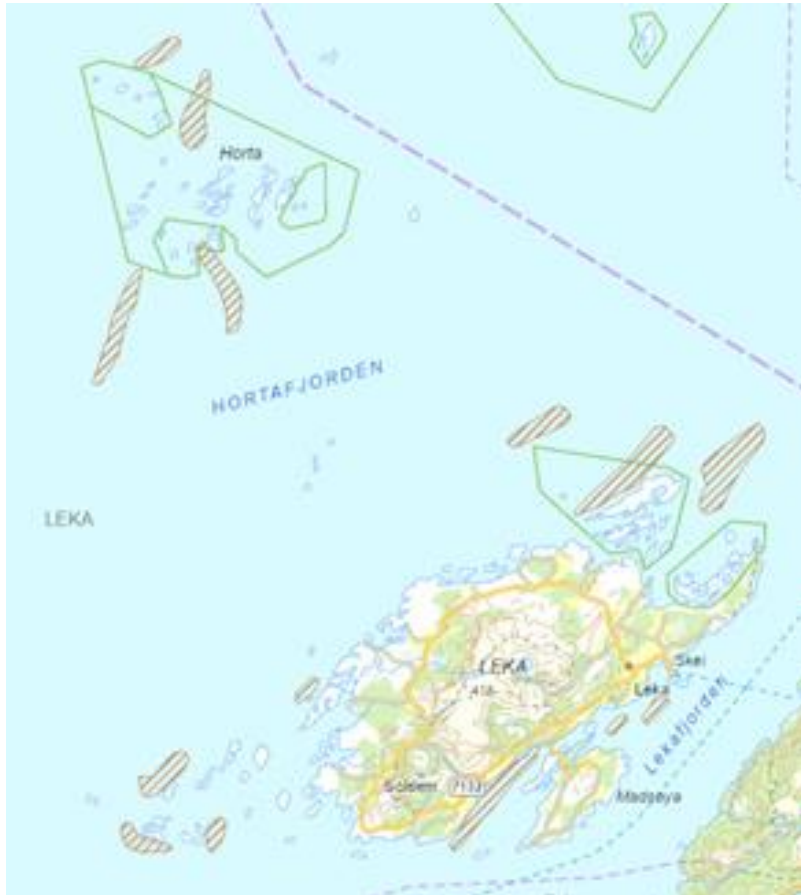

Raudåte som den kalles på norsk, er en sentral planktonorganisme i økosystemet Norskehavet, hvor den utgjør hovedmengden av dyreplanktonet. Raudåta beiter på planteplankton, mens den selv er viktig som byttedyr for fiskelarver og voksen pelagisk fisk.

Figur 50 Foto: Terje Van Der Meeren / Havforskningsinstituttet

De unge stadiene av raudåta er den viktigste matressursen for fiskelarver langs kysten, og avgjørende for at yngelen til våre viktigste fiskebestander skal overleve. Etter hvert som fiskelarvene vokser, går de over til å beite på stadig større stadier av raudåte. Eldre stadier er viktige byttedyr for voksen pelagisk fisk som sild og makrell, spesielt for norsk vårgytende sild utgjør den hovedføden. Forskning viser at det er god sammenheng mellom planktonmengden og sildas kondisjon når silda beiter i Norskehavet. Raudåte kan bli opptil 3mm lang, og man kan sommerstid ofte se den i store mengder like under havoverflaten.

10.3 Fisk og gyteplasser

Figur 51 Kartlagte gyteplasser per februar 2025

Figur 51 viser oversikt over kartlagte gyteområder for torsk. Noen av disse er også gyteområder for sei og hyse. Det er et økt press på kystsonen i form av utbygging og utnyttning av sjøarealene. Kunnskap om natur og leveområder i sjøen er derfor viktig for en god og helhetlig forvaltning.

Nasjonalt program for kartlegging av biologisk mangfold i kommunene gir sentrale bidrag til å øke denne kunnskapen. Marine naturkart sammen med oversikter over ressurser, fiskeplasser, akvakultur, farleder og strømforhold er nødvendig grunnlag for statlig marin ressursforvaltning og kommunal og fylkeskommunal arealplanlegging.

Nasjonalt program for kartlegging av biologisk mangfold fremskaffer slik kunnskap, og er dermed en viktig premissgiver for videre bruk av marin natur og for kunnskapsformidling om miljøet langs kysten. Det har i annet planarbeid i kommunen tidligere kommet innspill fra lokale fiskerlag at det er viktige gyteområder rundt Sklinna som ikke er kartlagt.

Figur 52 Foto: MAREANO/Havforskningsinstituttet.

Det er forskjell mellom kysttorsk fra ulike fjorder og ulike deler av kysten. Dette skyldes i hovedsak at mange bestander gyter inne i fjordene, og at yngel og ungfisk er svært stedbundet. Siden gytingen også ofte skjer inne i fjordene så er det liten bevegelse av individer mellom ulike fjorder.

De senere årene har kysttorsken hatt kritisk tilbakegang. Lokale fritidsfiskere opplever at det hører med til sjeldenhetene å få torsk på kroken. Tilbakegangen har i vesentlig grad blitt opplevd etter at taretråling startet i sjøarealet i kommunen. Noe også turistfiskere opplever.

Det er flere områder i kommunen med uer bestand. Det finnes tre typer uer i norske farvann. Vanlig uer, lusuer og snabeluer. Vanlig uer er sterkt utrydningstruet, mens snabelueren har en bedre tilstand.

Figur 53 Foto: Havforskningsinstituttet. Kilde: Artsdatabanken

Gytebestanden for vanlig uer har vist en negativ trend siden begynnelsen av 2000-tallet og er nå på det laveste nivået i hele tidsserien. Det er imidlertid tegn til bedre rekruttering de siste årene. Arten er vanskelig å skille fra snabeluer, særlig for de yngste aldersgruppene. Siden snabeluerbestanden er mye større, er det fare for at noen av eller alle de små eksemplarene identifisert som vanlig uer i tokt, og som større individ i fangster, kan være snabeluer. Rapporteringen av uerfangst fordelt på art har bedret seg, og i 2023 var det bare 1.6% av uerfangstene som ikke var rapportert på art. Det internasjonale havforskningsrådet har anbefalt 0 fiske etter vanlig uer både for kommersielt fiske og fritidsfiske. Fiskerlagene ønsker imidlertid at det utføres en bestandskartlegging av vanlig uer før dette kan støttes. Det er i dag ikke noe stort direkte fiske etter vanlig uer. Det er strenge reguleringer for yrkesfiskere, mens for turistfiskere er det tilnærmet fritt fiske med jukse eller stang i perioden 1. juni-31. august. Hvert år blir det rapportert sluppet ut flere tusen uer. Det er ikke mulig å slippe ut uer levende, slik at det som rapporteres sluppet ut er død uer. Naturligvis vil dette virke negativt på bestanden.

10.4 Sjøfugler i Leka

Figur 54 Foto: Magdalene Langset, NINA.
Lisens CC BY 4.0

Det er flere arter med sjøfugl i hele kommunen. Men flest arter er det i Sklinna. Sklinna naturreservat ble opprettet i 2003 og fikk status som Ramsarområde i 2010. Sklinna er den eneste sjøfuglkolonien mellom Runde og Røst med et komplett utvalg av de vanlige fuglefjellsartene. Sjøfuglkolonien her er regionalt, nasjonalt og delvis internasjonalt viktig for mange hekkende sjøfuglarter. Reservatet huser blant mange andre arter, en av verdens største populasjoner av toppskarv, som vi i Norge har et særlig ansvar for å ta vare på. I tillegg hekker havhest, storskarv, havsvale, måker, ærfugl, lunde, teist, alke og lomvi i reservatet. Flere av disse står på rødlista.

Figur 55 Foto: Yngve Sandberg

Det er 40 år siden fredningen av havørn og kongeørn trådte i kraft 6.9.1968. Fra å være truet av utryddelse gjennom århundrer med etterstrebelse, har nå begge arter levedyktige bestander. Det har de senere år vært en kraftig økning i havørn bestanden i kommunen. Det er ikke uvanlig å se flere titalls individ samtidig. Hvis havørnbestanden blir for stor vil dette bli en trussel for blant annet sjøfuglene.

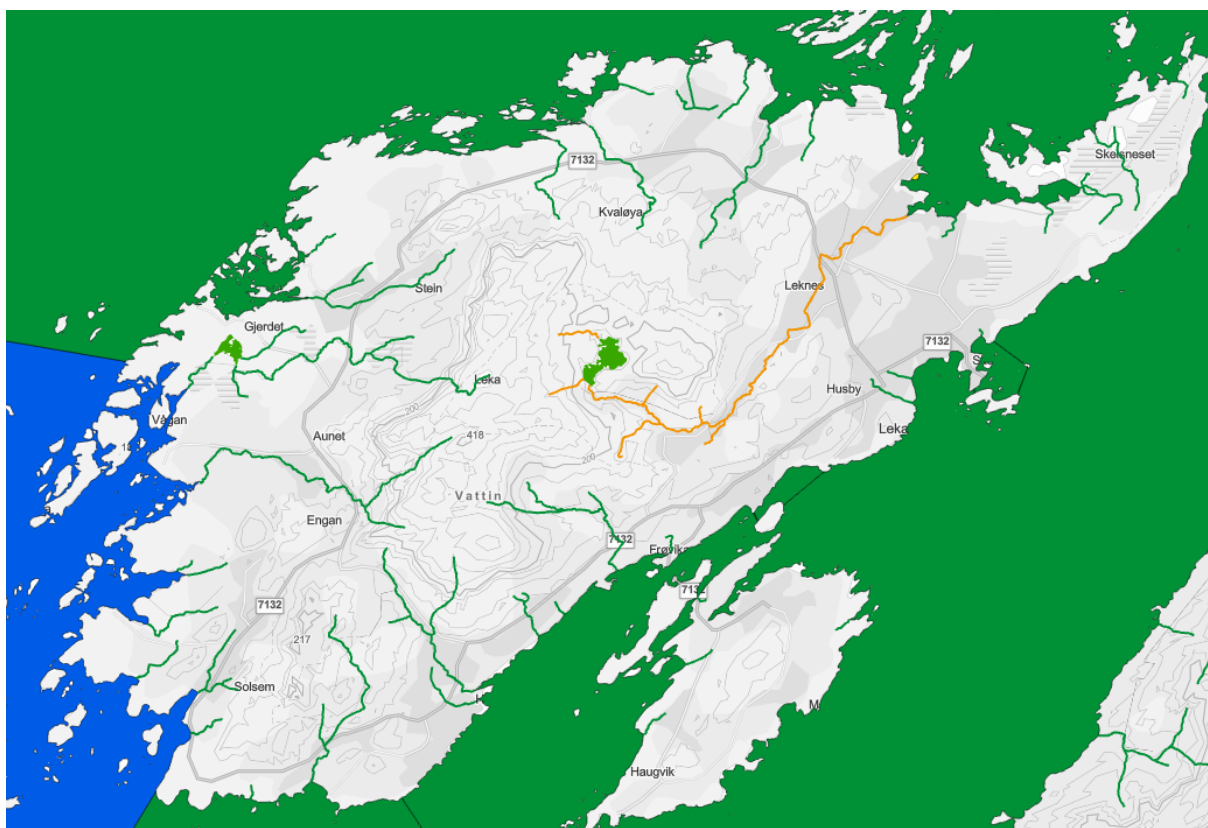
11 Vannforekomster

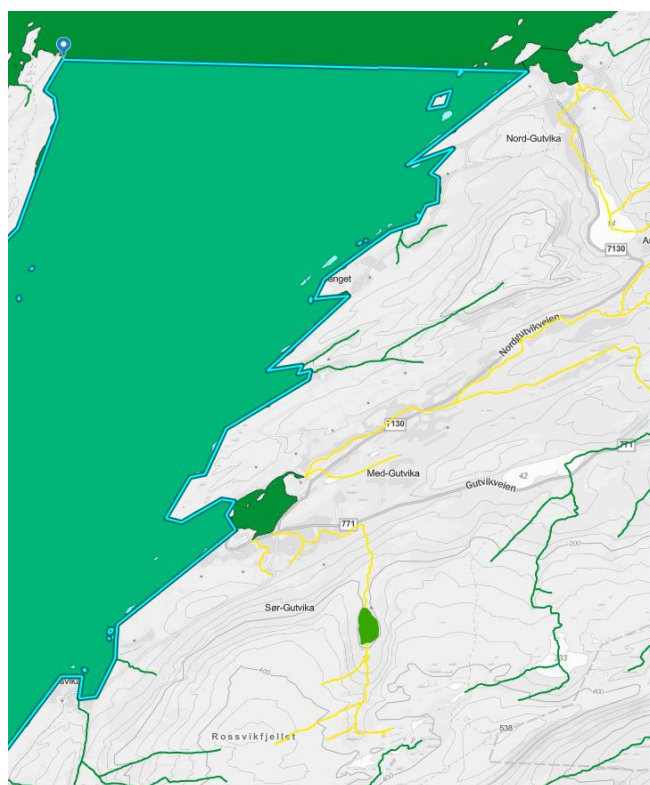
Figur 56 Fjellvann. Foto: Yngve Sandberg

Alle vassdrag uansett om de er små eller store, bekk, elv, myrområder eller vann av ulike størrelse bør sees på som en ressurs, og bør unngås å gjøre noe med så langt det er mulig. De er en ressurs ved at de har en flomdempende effekt og er levested for mange ulike arter. For at vassdrag skal ha en gunstig flomdempende effekt må de få være i fred, med en gang vi begynner å blande oss inn vil effekten minke eller bli borte.

Spredt rundt i hele kommunen er det mange små og store myrområder. For å bevare disse myrområdene er det viktig at de får være i fred og at det ikke blir utført store dreneringer eller grøfting i nærheten av dem. Kartutsnitt på figur 57 og 58 på neste side viser kartlagte vannforekomster i kommunen. Det finnes flere fjellvann enn hva som er kartlagt og registrert i kartdatabasen naturbase.

Figur 57 Kartutsnitt fra Miljødirektoratets naturbase januar 2025

- Svært god - Naturlig
- God - Naturlig
- Moderat - Naturlig
- Dårlig - Naturlig
- Svært dårlig - Naturlig
- Udefinert - Naturlig
- Godt - Sterkt modificert
- Moderat - Sterkt modificert
- Dårlig - Sterkt modificert
- Svært dårlig - Sterkt modificert

Figur 58 Kartutsnitt fra Miljødirektoratets naturbase januar 2025

11.1 Ferskvann og vassdrag

Et vassdrag er i snever forstand ferskvannets løp i bekker og elver og gjennom innsjøer til utløpet i havet. Vassdragene inneholder en rekke verdier som det er viktig å ta vare på. Det kan være rike kulturminner og geologiske forekomster, god vannkvalitet, elvedelta med rikt fugleliv, sjeldne naturtyper eller særegne landskapsformer. Viktig er også vassdragets betydning for friluftsliv og som leveområde for vilt og fisk, for eksempel anadrom fisk.

Anadrom laksefisk omfatter laks, sjørørret og sjørøye. Hensynet til laksefisk er relevant ved planer om arealbruk i selve vassdragene, ved elveutløp og langs elvebredder. Laksefisk er også et tema i kystområder og fjorder. Naturlig vannføring, god vannkvalitet og riktige temperaturforhold er viktig for at laksen skal ha gode levevilkår. Ulike tiltak og inngrep i og langs sjø og vassdrag kan medføre endringer som er uheldige for laksefisk og annet liv. Eksempler er vegbygging, demninger, kanalisering, forbygninger, fjerning av kantvegetasjon grusgraving i vassdrag, utslipp av partikler eller forurensning, og erosjonssikring eller andre inngrep.

Laks er vurdert til nær truet (NT) for Norsk rødliste for arter 2021. Bestandsestimatene viser en nedadgående trend gjennom de siste tiår for de fleste regioner i Europa og i Nord-Amerika. Det er flere grunner til at det står dårlig til med villaksen vår og det trengs flere ulike tiltak til for å ta vare på den framover, både i sjøen og i elvene. Trusselfaktorer generelt i Norge er bla. kraftutbygging, inngrep i elver, rømt oppdrettslaks og lakselus.

De fleste elver, bekker og innsjøer i Leka kommune som er kartlagt har god økologisk tilstand. Kun tre av de 22 overflatevannforekomstene i Leka kommune oppnår ikke miljømålene i vannforskriften. Det må understrekes at det er stor usikkerhet rundt denne informasjonen. Vannforekomsten med dårlig kjemisk tilstand er den eneste i kommunen som har blitt undersøkt for dette, og av de 19 vannforekomstene med god eller bedre økologisk tilstand bygger kun fem på faktiske undersøkelser. Videre er mange av vannforekomstene i kommunen såkalte samleforekomster, det vil si at flere mindre bekker og vann er samlet til 1 forekomst, hvor man antar at tilstand og påvirkninger er like.

Lekneselva har dårlig økologisk tilstand. I hovedsak grunnet diffus avrenning fra spredt bebyggelse. Noen bekker på Austra har moderat økologisk tilstand. I hovedsak grunnet diffus avrenning fra spredt bebyggelse og fra jordbrukskilde. Ferskvannssystemene utgjør egne og kompliserte økosystemer med et rikt mangfold av arter fra ulike artsgrupper. Mange artsgrupper er avhengig av en kombinasjon av landmiljøer og vann- og våtmarksmiljøer, som for eksempel andefugler og vadefugler.

Figur 59 Foto: Erling Svensen

Det er svært stor bestand av ørret i Nessvatnet og Steinsvatnet. Det er tidligere gjort forsøk på kultivering, men dette krever stor innsats over tid.

Figur 60 viser Briktalselva som renner i rør under fylkesveien. Det er laget en fisketrapp ved utløpet. Trappa er ødelagt av is og flom, slik at fisk ikke kommer opp i elva ved lav vannføring. Det er mulig å heve vannspeilet under røret, slik at dette problemet ikke oppstår. Når dette bildet ble tatt i mars 2025 var vannføringen i elva relativt stor.

Figur 60 Foto: Amund Ludvigsen

Kommuner og fylkeskommuner har ansvar for å legge til rette for fiske i ferskvann. Oppgaven er relevant når de forvalter for eksempel arealplanlegging, naturmangfold, tilrettelegger for friluftsliv eller driver informasjonsarbeid. Det er viktig å finne attraktive fiskeplasser. Elvebredder og strandarealer, både ved vann og innsjøer må gjøres tilgjengelige for å gi flere denne muligheten.

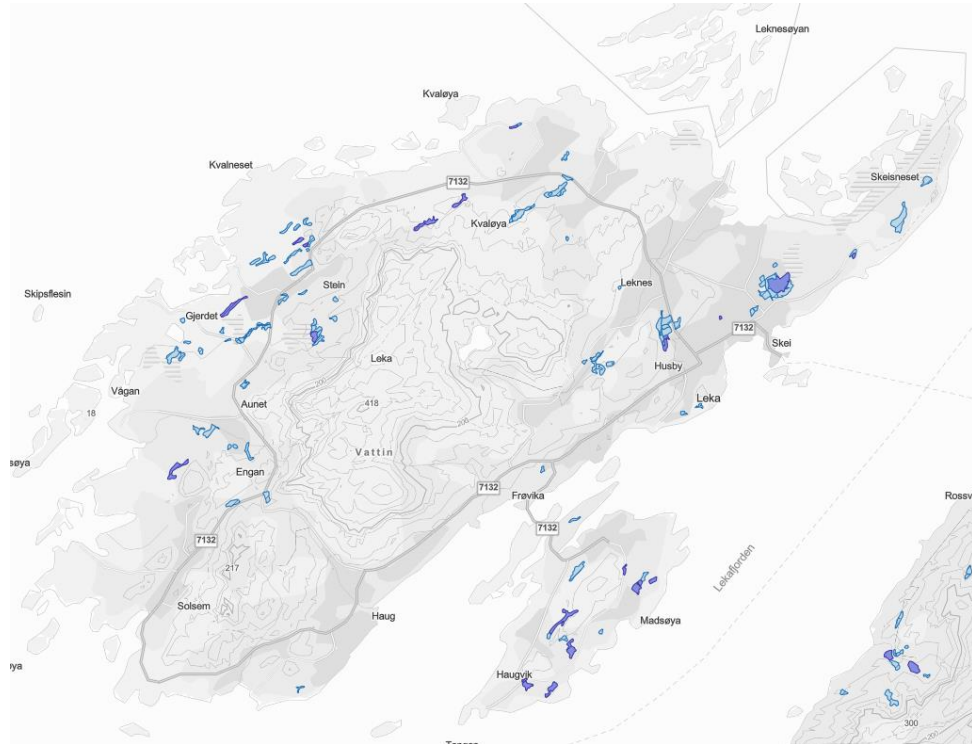
Kommunen bør fremme fritidsfiske ved å ivareta viktige områder, hindre at fiskeplasser bygges ned eller ødelegges. De bør også fremme atkomst til fiskeplassene. Arealplanlegging er også viktig for å ta vare på fiskens livsbetingelser. Kommunene skal ivareta fiskeinteresser, fiskens og andre ferskvannsorganismers økologiske funksjonsområder i planer etter plan og bygningsloven.

I kommuneplanens arealdel bør det legges inn bestemmelser og hensynssoner for å ivareta vannmiljøet i tråd med regional vannforvaltningsplan. Bestemmelser som bør vurderes i arealplan:

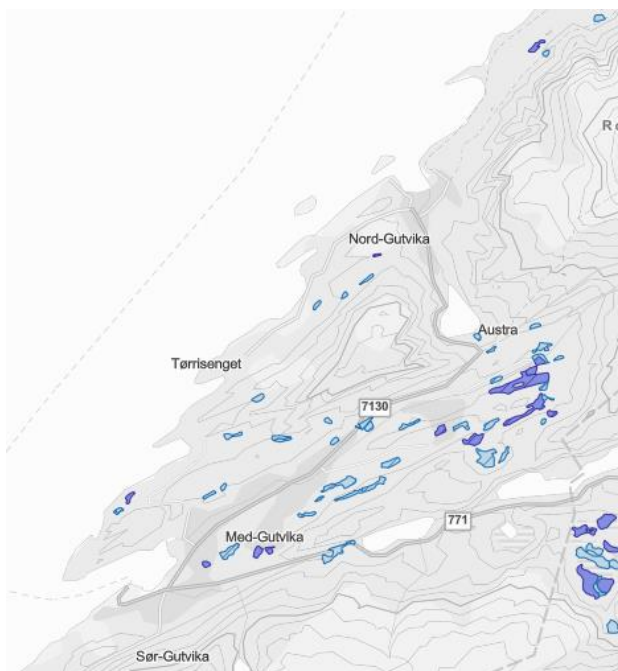
Regional plan for vannforvaltning bør innarbeides og detaljeres i kommuneplan, basert på kunnskap om lokale forhold. Vannmiljø og vedtatte miljømål skal vurderes og hensyntas i planarbeid som kan påvirke vann.

Elver og bekker skal som hovedregel ikke lukkes og skal bevares så nært opptil sin naturlige form som mulig.

11.2 Myrområder i Leka

Figur 61 Oversikt over kartlagt myr per januar 2025

Figur 62 Oversikt over myr i Gutvik

Myrene våre har viktige funksjoner og gir oss mange økosystemtjenester. De lagrer enorme mengder karbon, og bevaring av myr er derfor et viktig klimapolitisk verktøy. Dybden på myrene vi har i kommunen varierer en god del. Noen steder er det tatt ut torv i myrområder, og man kan se søkk i terrenget med opptil 2 meter i høydeforskjell der det er tatt ut torv. Ei myr som er 3 meter dyp er omtrent 3000 år gammel, og har lagret enorme mengder karbon i alle disse årene. Denne evnen opphører når myra dreneres og tørker ut, og drenerte myrer står for opptil fem prosent av de årlige menneskeskapte klimagassutslippene.

Når myr åpnes av grøfting, veibygging eller annen graving, slipper det inn luft. Dette starter nedbrytingen av organiske materialer som igjen slipper ut store mengder klimagasser. Samtidig ødelegges myra som leveområder for mange arter og evnen som flomdemper, vannrenser og vannregulator reduseres i betydelig grad.

Det er ingen tvil om at myr har stor verdi både som naturtype og levested for arter. I tillegg er myras rolle i det hydrologiske systemet viktig, med påvirkning på økosystemene nedstrøms i nedbørfeltet, og på for eksempel sumpskog i nærområdene rundt myra. Dessverre er våtmarker og ferskvann under stort press i hele verden. Dette gjelder også for Norge, der våtmark er hjemmet til over 500 rødlistede arter. Mens myrene tidligere utgjorde nærmere 30 000 kvadratkilometer, finnes det nå cirka 18 000 kvadratkilometer igjen rundt om i landet. Vi har derfor et stort ansvar for å bevare de myrene vi har.

De største forekomstene av myr i kommunen er nok godt fanget opp, mens mindre fattigmyrer er dårligere kartlagt. Figur 61 og 62 viser kartlagte og registrerte myrområder.

11.3 Kantvegetasjon

Langs alle elver, bekker, innsjøer, tjern og andre mindre vann vil det naturlig vokse et belte av strandskog eller annen kantvegetasjon. Kantvegetasjonen kan bestå av mange forskjellige urter, gras, busker og trær med ulike krav til fuktighet. Dette fører til at kantvegetasjonen ofte er tett, og med flere sjikt. Denne variasjonen gir gode leveområder/habitater for dyr og planter. I områder med mye jordbruk er eksisterende skogsområder små og fragmenterte. Her tilbyr intakt kantvegetasjon langs elvestrenger viktige levesteder og vandringskorridorer. Kantvegetasjonens betydning er ulik for innsjøer og rennende vann. Kantvegetasjonen langs en innsjø er viktig for mange arter som lever der, men er vanligvis ikke avgjørende for produksjonen. Dette er fordi grunnlaget i innsjøens næringskjede er vannvekster og planteplankton som vokser ved hjelp av fotosyntese og tar til seg næringsstoffer fra vannet. I rennende vann derimot vil mye av næringsgrunnlaget for næringskjeden bestå av nedfall fra vegetasjon langs elva, som blader, kvister og insekter.

Kantvegetasjonen reduserer solinnstråling og gir skygge til vassdraget. Begge deler er viktig for mange fiskearter, og andre ferskvannsorganismer. Vannressursloven har en egen bestemmelse om kantvegetasjon i § 11. Loven stiller krav om en begrenset naturlig kantvegetasjon. Denne skal motvirke avrenning. Det vil si, hindre utrasing og forurensning, og gi levested (skjul, oppholdssted mv) for planter og dyr som har naturlig tilhold ved eller i vassdraget. Bredden vil dermed variere med de naturgitte forhold på stedet. Hvor bredt beltet skal være, må også bero på en konkret vurdering av verdien av å beholde kantvegetasjonen sett opp mot andre samfunnsinteresser. Kommunen kan også fastsette bredden på kantvegetasjonen i rettslig bindende planer etter plan- og bygningsloven. kommuneplanens arealdel for perioden 2013-2025 har følgende bestemmelser om byggegrense langs vassdrag:

Spredtbebyggelse av bolig, næring og fritidsformål kan ikke oppføres nærmere enn 50 m fra strandlinjen til følgende vassdrag: Medgutvikelva, Klemmetsvikbekken, Sørgutvikelva, Lekneselva, Haugselva, Årdalselva, Vågaelva, Storelva, Steinsbekken Søråelva, Kvaløybekken, Skråelva, Bremmesbekken, Likvikbekken, Husbybekken, Brikdalselva (PBL §11-11 pkt 5).

Det er viktig å påpeke at kravet om opprettholdelse av kantvegetasjonen ikke er til hinder for at kantvegetasjonen kan høstes/skjøttes ved plukkhogst. Forutsetningen er at høstingen ikke øker avrenningen til vassdraget eller medfører en endring i livsvilkår for planter og dyr.

12 Dyreliv på land

Figur 63 Foto: Yngve Sandberg

De vanligste landpattedyrene som finnes på Leka og Madsøya er rådyr, hare, oter, og røyskatt, i tillegg til den uønskede arten mink. På Austra finnes det i tillegg elg, gaupe, rev, lemen, og hjort. Fuglelivet i Leka er svært mangfoldig. Sklinna er Midt-Norges største fuglekoloni. På Leka og Madsøya er det en stor rådyrbestand.

12.1 Naturlige habitat og trusler

Rådyr foretrekker løv og barskog i nærheten av jordbruksområder. Noen ganger kommer de også inn i hager nært hus.

Rådyr er utsatt for predasjon fra mange rovdyr, spesielt gaupe. Imidlertid kan både ulv, bjørn og jerv ta voksne rådyr, mens kongeørn og rødrev tar kje. Katter og hunder kan også være en trussel for små kje om våren. Som andre hjortedyr er rådyr utsatt for parasitter og sykdommer. Rådyr er mellomvert for skogflått, som kan være bærer av flere bakterier og virus. Det er grunn til å anta at tette bestander av rådyr øker flåttmengden og dermed øker risikoen for flåttbårne sykdommer både hos mennesker og dyr. Hvor mye rådyr som bidrar til slik spredning er imidlertid usikkert. I enkelte avgrensede områder, blant annet på mindre øyer, har en gått til det skritt å skyte ned rådyrbestanden for å bekjempe forekomsten av flått. Både på Leka og Madsøya har flåttbestanden blitt veldig stor, og dermed også et problem både for husdyr og mennesker som bruker naturen.

Hare forekommer først og fremst i skog, men også i mer åpne habitattyper og finnes i alle fylker i Norge. Haren finnes både på Leka, Madsøya og på Austra. Klimaendringer, jakt, rovdyr, parasitter og konkurranse om mat fra hovedsakelig hjort, samt endringer i leveområder er de største truslene mot harene.

12.2 Dyrevelferd

Det er viktig å minne om kravet til dyrevelferd. Dyrevelferdsloven er en norsk lov som omhandler hvordan mennesker skal behandle tamme og ville dyr. Loven omfatter pattedyr, fugler, krypdyr, amfibier, fisk, tifotkrepser, blekksprut og Honningbier. Det er mattilsynet som er tilsynsmyndighet og som kontrollerer at dyreeiere og andre oppfyller pliktene de har etter loven. Alle som handler, ville dyr er selv ansvarlig for dyrene sin helse og velferd. For eksempel gjelder dette for jegere.

I 1965 ga den engelske Brambellkommisjonen ut en omfattende utredning av begrepet dyrevelferd, og oppsummerte den ideelle velferd i form av de «fem friheter» for dyr:

- Frihet fra sult, tørst og feilernæring
- Frihet fra unormal kulde og varme
- Frihet fra frykt og stress
- Frihet fra sykdom og skade
- Frihet til å utøve normal atferd

Brambellkommisjonens fem friheter er ikke en definisjon på dyrevelferd, men gir viktige kriterier på hva god dyrevelferd omfatter.

Alle har en plikt til å hjelpe et dyr som er åpenbart sykt, skadet eller hjelpeløst.

Fra dyrevelferdsloven § 4.Hjelpeplikt:

Enhver som påtreffer et dyr som åpenbart er sykt, skadet eller hjelpeløst, skal så langt mulig hjelpe dyret. Dersom dyret er et dyr fra dyrehold eller storvilt, og det ikke er mulig å yte god nok hjelp, skal eieren eller politiet varsles umiddelbart.

Dersom det er åpenbart at dyret ikke kan leve eller bli friskt, kan den som påtreffer dyret avlive dette med det samme. Dyr fra dyrehold og storvilt skal ikke avlives i henhold til denne bestemmelsen dersom det lar seg gjøre å få tak i eieren, veterinær eller politiet innen rimelig tid.

Nødvendige utgifter til tiltak etter denne bestemmelsen skal staten betale, men utgifter knyttet til tiltak overfor dyr fra dyrehold kan kreves tilbake fra dyreholderen eller eieren.

Bestemmelsen i første og andre ledd gjelder tilsvarende for den som påfører dyr skade, men vedkommende kan ikke kreve dekning av staten for utgifter til hjelpetiltak.

Kongen kan gi nærmere forskrifter om dekning av utgifter.

12.3 Forbud mot foring av ville hjortedyr

Det er forbudt å legge ut fôr eller saltstein til ville hjortedyr i hele landet. Dette gjelder også nødfôring av rådyr. Forbudet skal hindre at mange dyr oppsøker samme sted, noe som gir økt risiko for smittespredning.

Mye snø begrenser tilgangen på naturlig beite. Når hjortedyra sliter med å finne mat, kan det være fristende å legge ut epler, gulrøtter eller annet tilleggsfôr. Men siden 2016 har det vært et generelt forbud mot å fôre hjortedyr.

I 2016 ble den smittsomme og dødelige sykdommen skrantesjuka, også kalt chronic wasting disease (CWD), for første gang oppdaget i Norge og Europa. Oppdagelsen resulterte i omfattende kartleggingsaktivitet og drastiske tiltak innen hjorteviltforvaltningen. Kunnskapen om denne sykdommen stammet i all vesentlig grad fra Nord-Amerika.

Når hjortedyr samles ved en avgrenset matkilde, øker risikoen for overføring av smitte både fra skrantesjuka og andre sykdommer. Ved å etablere fôringsplasser kan du også gjøre dyrene avhengig av denne ekstra kilden til mat. Fôringsplasser kan føre til at mange dyr samler seg. Når fôringen avsluttes, kan dette skape en ny og vanskelig situasjon for dyrene

Mattilsynet gir tillatelse til kortvarig nødfôring, eller planmessig fôring av hensyn til trafiksikkerhet, hvis forholdene tilsier det. Det gjelder kun i områder hvor det ikke er påvist skrantesjuka. Kriteriene for å få tillatelse er:

- At det er konkrete bekymringer for dyrevelferden.
- Fôring bør skje samordnet og koordinert innenfor en kommune, ta derfor kontakt med kommunal viltforvaltning før du kontakter Mattilsynet.
- Søknaden må inneholde konkret fôringsplass og plan for fôring.
- Det skal være en plan for overvåkning av dyr på fôringsplassen. Dersom det observeres dyr med unormal adferd eller sykdomssymptomer er det svært viktig at Mattilsynet kontaktes umiddelbart.

Feil fôring kan dessuten føre til at dyrene får problemer med fordøyelsen. Eventuell tilleggsfôring bør i størst mulig grad bestå av, eller ligne på, føde som finnes naturlig i det området fôringen gjennomføres.

13 Trusler mot naturmangfoldet

I dette kapitlet presenteres trusler for naturmangfold i vår kommune. Leka kommunes naturmangfold påvirkes av flere faktorer som for eksempel endring av leveområder, spredning av fremmede arter, forurensning og forsøpling, slitasje, gjengroing og klimaendringer. De største truslene mot naturmangfold i Leka kommune regnes å være endringer i arealbruk og klimaendringer, samt spredning av uønskede arter.

FN anslår at tre fjerdedeler av verdens land har blitt endret av menneskelige aktiviteter og én million arter står overfor utryddelse dette århundret som et resultat, med piler som fortsatt peker nedover. Situasjonen i Norge er ikke bedre. FNs naturpanel melder at naturmangfoldet aldri før har vært så truet som det er i dag.

13.1 Endring i arealbruk

Arealendringer skjer når vi endrer bruken av arealer, for eksempel når skog blir til boligfelt, våtmark deles opp av en veg, den fine blomsterenga gror igjen fordi den ikke blir slått eller beitet lenger eller inngrep i sjøarealer. Hver gang vi foretar inngrep i natur påvirkes levestedet til planter, dyr og sopp.

Ifølge en rapport fra FNs naturpanel er arealendringer den største trusselen mot naturmangfoldet i verden. Tap av natur er også et problem her i Norge. Bit for bit nedbyggingen står for mye av dette. I Leka er det arealendringer forårsaket av fysiske inngrep som utbygging, veibygging, utbygging av vann, avløp og fiber som endrer arealbruken. Arealforbruk kan medføre en betydelig utslipp av klimagasser, i tillegg til at naturens evne til å stå imot hendelser som følge av klimaendringer reduseres. Ifølge Miljødirektoratets beregninger medfører utbygging av nye arealer i Norge til utslipp på 2,1 mill. tonn.

FN har bestemt at 2020-2030 skal være ti-året for naturrestaurering. Tap av natur under bygging av veier, boligområder eller nye industriområder er et økende problem. Derfor er det viktig at vi har søkelys på å restaurere så mye som mulig av naturen når utbyggingen er ferdig. Leka kommune kan bidra med å legge større vekt på restaurering av natur i reguleringsplaner. På den måten bidrar kommunen til FNs internasjonale mål.

Kommunene i Norge er en sentral aktør i arealforvaltningen. Gjennom samfunns og arealplanleggingen legges viktige føringer for forvaltning og bruk av arealene. I kommuneplanens arealdel planbeskrivelse omtales bevaring av viktige naturområder i eget kapittel for naturvern. Totalt er 4 områder vernet med spesielle hensyn. Sønndalslia ble vernet etter vedtatt arealplan, slik at det i dag er 5 verneområder i kommunen.

Figur 64 Hubro observert på Leka. Foto: Rønnaug Husby

Hubroen måler 60-70 cm fra nebb til stjert, har et vingspenn på 160-188 cm, og er verdens største ugle. Den største trusselen mot denne fuglen er endring i arealbruk, høyspentmaster og utbygging. Hubroen er sterkt truet i Artsdatabankens rødliste. Det betyr at arten står i fare for å forsvinne fra norsk fauna hvis dagens utvikling ikke snus. Hubro er aktiv på natten, og det er svært sjelden å få oppleve å se eller høre arten. Hubro finnes i kommunen.

Også arealendringer og inngrep i sjøarealer kan ha stor negativ konsekvens for naturmangfoldet. Det har i flere år pågått taretråling i sjøområdet i Leka kommune. Taretråling har betydelig innvirkning på plante- og dyrelivet i og ved tareskogen. Hvert år blir ca. 150 000 tonn tare tråla langs kysten fra Rogaland til Nordland. Tråling lager trålgater som endrer tareskogen sin struktur og alderssamansetting. Metoden som brukes under taretråling ødelegger koraller for all fremtid i områdene det tråles. Det går også hardt utover hummer og krabbe som lever i disse områdene. Spesielt kritisk er dette for hummerbestanden som er vurdert som sårbar på Norsk rødliste. De siste årene har man også observert en sterk tilbakegang i forekomsten av blant annet kysttorsk. Leka kommune har lenge ønsket strengere restriksjoner rundt taretråling innenfor kommunens grenser ut ifra et føre-var hensyn, men også basert på forskning som sier at taretråling har negative konsekvenser for naturmangfoldet.

En ny rapport fra 2024 viser at vi fortsatt har lite kunnskap om effektene av tang- og tarehøsting på sjøfugl og vadefugl i Norge. Rapporten peker på flere kunnskapshull om effektene tarehøsting har på sjøfugler og vadefugler i Norge. Med så lite tilgjengelig kunnskap er det også vanskelig å gi konkrete anbefalinger om hva en bærekraftig høsting innebærer. Kystnære fugler sliter verden over. Med den naturkrisen vi nå står overfor er det viktig å forvalte kystområdene på en måte som tar hensyn til både økosystemene og menneskelig aktivitet som tang- og tarehøsting. Forskning ved Sklinna har vist en 17% nedgang i hekkebestanden for teist fra 9-års perioden før trålingen startet ved Sklinna, sammenlignet med 5-års perioden etter at trålingen startet. Det er også observert betydelig hekkesvikt i år etter at viktige beiteområder er trålt.

Tareskogs- områdene ser ut til å være en nøkkelressurs for de sterkt reduserte bestandene av krykkje, alke og lomvi. I sklinna har forskere sett at lomvi benytter tareskogen til beiting når de mer pelagiske byttedyrene uteblir. Det har i lang tid blitt oversett at bestandsendringer har skjedd i perioder med taretråling. Det vises også ofte til at det tas ut en relativt liten prosentandel av tareskogen på landsbasis hvert år. Det hjelper lite at det tas ut en relativt liten prosentandel på landsbasis når de negative effektene av taretråling er lokale.

Figur 65 viser tidligere foreslåtte bestemmelsesområder for forbud mot taretråling utarbeidet av kommunen under arbeidet med kystsonen i Namdalen i 2020. Kystsonen i Leka er del av et større grunnhavsområde med stort naturmangfold. I Leka er det særlig Sklinna og Hortavær som kan trekkes fram med kvaliteter av høy nasjonal og internasjonal verdi for sjøfugl (naturrestervater og Ramsar-status) og med tareskog av nasjonal verdi.

Figur 65 Tidligere foreslåtte bestemmelsesområder

13.2 Forurensning

Forurensning er en av grunnene til at arter er utrydningstruet i norsk natur. Forurensning kan påvirke enkelt individer og miljøet de lever i. Forurensning i grunnen kan føre til forurensning av nærliggende innsjøer og fjorder ved at miljøgifter lekker ut av grunnen. Forurensningen kan påvirke jorda slik at den mister sine viktige egenskaper i økosystemet. Dette kan føre til at planter og dyr ikke vil kunne leve der, eller til en endring i økologien i området. Når grave eller anleggsvirksomhet settes i gang i et forurenset område, kan det øke faren for at forurensningen spres. De som ønsker å bygge på forurenset grunn eller gjennomføre opprydningstiltak i slike områder, må ta nødvendige hensyn for å forhindre spredning av forurensningen. De må også innhente tillatelse fra forurensningsmyndighetene.

Figur 66 Kartutsnitt fra Grunnforurensning januar 2025

Fagsystemet Grunnforurensning inneholder informasjon om forurensning i grunnen og hvor det er mistanke om forurensning i Norge med Svalbard. Opplysningene i Grunnforurensning er i stor grad innhentet gjennom kartlegging, og registrering av enkeltsaker forurensningsmyndigheten har kjennskap til.

Detaljert informasjon om forurensningens utbredelse og stoffer vil variere fra hvert enkelt tilfelle og Grunnforurensning gir ikke en komplett oversikt over forurensede områder.

For å få kunne registrere eller vedlikeholde opplysninger om lokaliteter med forurensede områder, må du være registrert som bruker og pålogget.

I Leka kommune er det registrert totalt 6 lokaliteter med forurenset grunn. 3 av disse er markert som grønne, og det er ikke behov for tiltak uansett arealbruk. For de 3 andre lokalitetene er status uavklart. Man må også ta høyde for at det kan være grunnforurensning andre steder i kommunen som ikke er kartlagt. Områder på sjøbunn som er forurenset er manglende kartlagt.

13.3 Oljesøl

Utvinning av olje på kontinentalsokkelen utenfor kysten av Norge utgjør en konstant risiko. De nærmeste utvinningsblokkene på Sklinnabanken ligger 30-40 km fra naturreservatet i Sklinna. Vind og strømforhold kan potensielt medføre at et eventuelt oljesøl kan komme frem til Sklinna på under 1 døgn. I tillegg er det mye skipstrafikk i havområdene utenfor Leka som medfører konstant risiko. Skipshavari har skjedd langs norskekysten flere ganger, med den skade på naturen det medfører i form av øljesøl. I 2011 grunnstøtte lasteskipet Trimnes ved Sklinna. Heldigvis gikk det bra den gangen. Det er likevel viktig å ha med seg at risikoen er til stede for at noe lignende kan skje igjen, og at man kanskje ikke er like heldig.

13.4 Marin forsøpling

Marin forsøpling er et stort miljøproblem verden over. Langs Norskekysten er det påvist store mengder marint avfall. Dette består av ulike gjenstander i plast, gummi og andre lite nedbrytbare materialer. Marint avfall er skadelig for sjøfugler og dyrelivet i havet. Noe vi mennesker også blir skadelidende av.

De senere år har det i Leka kommune hver sommer vært søkelys på strandrydding. Strandryddingsprosjektet har pågått siden 2011 og er et svært viktig arbeid. I en rapport fra arbeidsleder for strandrydding i 2017 kan man lese at det hvert eneste år kommer inn søppel på strandlinjen innenfor kommunens grenser i store mengder. Rapporten viser at det kommer inn minst en håndfull 10 kubikks containere med nytt søppel i strandlinjen hvert år. Marin forsøpling kan forflyttes over store avstander. For eksempel kan søppel kastet på havet i andre land komme til strendene i Leka kommune. En god del kommer også fra søppel fra skipstrafikken, som på en eller annen måte har havnet i sjøen. Søppel som blir liggende i strandlinjen gror ofte ned i vegetasjonen og blir liggende i flere generasjoner før det sakte brytes ned og blir borte.

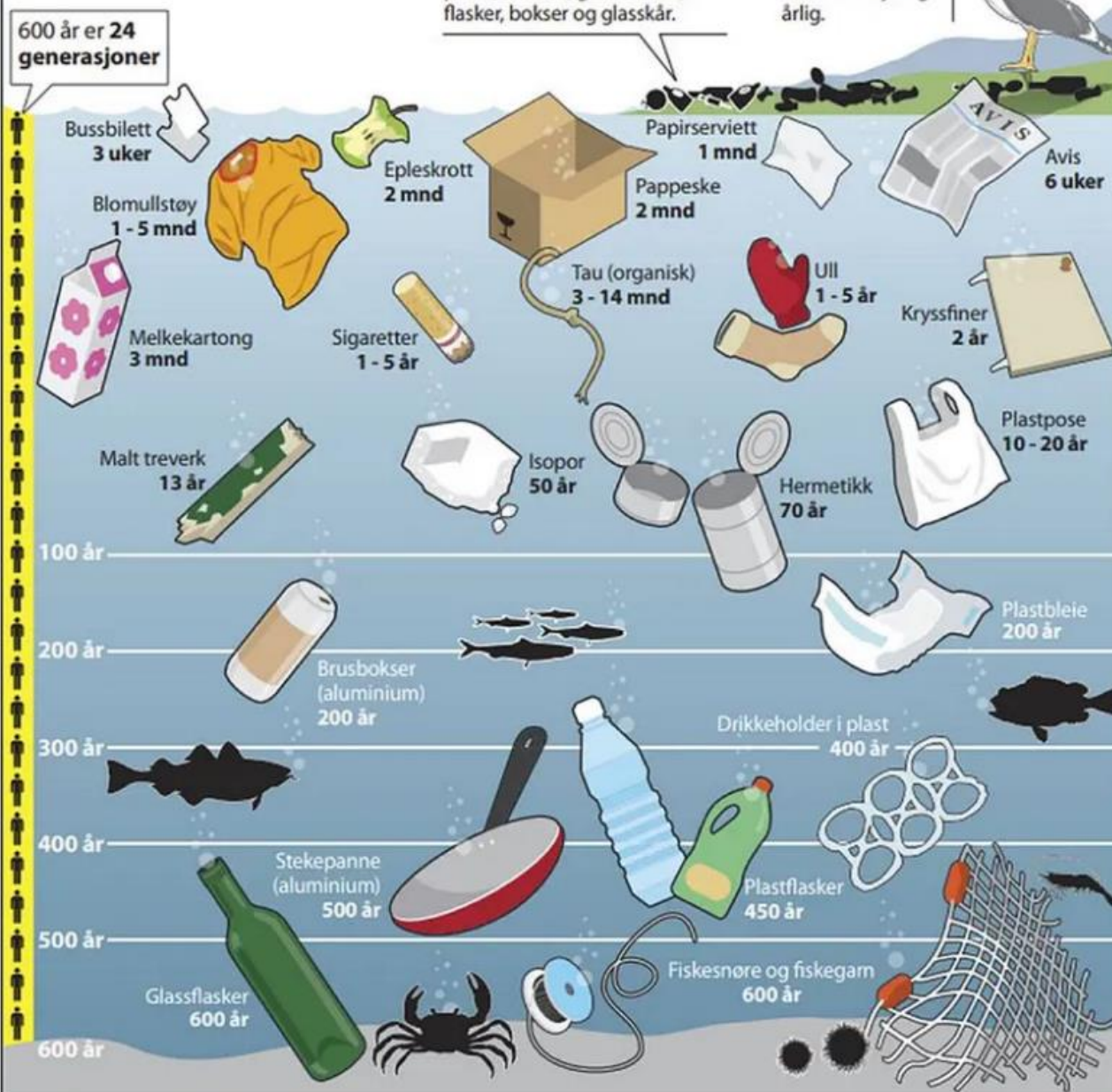
Alle kan bidra til å fjerne søppel fra strandlinjen i kommunen. For å oppmuntre og gjøre arbeidet lettere er et mulig tiltak å opprette ryddestasjoner ulike steder i kommunen. Figur 67 på neste side viser hvor lang tid det tar før ulik type søppel brytes ned i havet.

Det dumpes 6,4 millioner tonn søppel i verdenshavene hvert år, 70 % av avfallet synker, 15 % flyter avgårde og bare 15 % blir liggende i strandsonen.

OMTRENTLIG NEDBRYTNINGSTID FOR AVFALL SOM KASTES I HAVET

Om våren er norske strender fulle av sneiper, plastflasker, fiskeutstyr, engangsgriller, sprøytespisser, poser, tauverk, gamle dekk, flasker, bokser og glasskår.

Som følge av opphopning av plast i magen dør over én million sjøfugl årlig.

Figur 67 Kilde: Miljøstatus.no / Ryddestrand.no

13.5 Klimaendringer

Klima og natur henger sammen. Hvordan vi bruker naturen påvirker klimaet, samtidig som klimaendringene påvirker naturen. Sesongen med stabilt snødekke ventes å bli kortere i hele landet med størst endring i lavlandet. Høyereliggende områder kan få økt snødekke de neste 50 år. Som et resultat av tidligere snøsmelting og høyere lufttemperaturer vil vekstsesongen for planter øke i mesteparten av landet. Hyppigheten av høyere vindstyrker kan øke, og sammen med økt nedbør medfører dette mer ekstremvær. De forventede klimaendringer vil dermed kunne påvirke landskapsprosesser gjennom økt avrenning fra nedbørsfelt, økt flomaktivitet, økt fare for løsmasseskred og snøskred som til sammen bidrar til en betydelig økning i erosjon av løss masser. I tillegg vil en havnivåstigning med økt bølgeaktivitet og stormflo bidra med økt erosjon langs havstrendene.

Artssammensetningen i marine økosystemer er forventet å endres pga. havforsuring de neste hundre årene. En stor del av karbondioksid i atmosfæren tas opp av havene. Økt karbondioksidkonsentrasjon i havvann endrer kjemien i havet og påvirker marine organismer på en rekke ulike vis, ofte negativt, men med stor variasjon i sårbarhet mellom arter og livsstadier. Havforsuring i kombinasjon med økt temperatur og andre menneskeskapte stressfaktorer skaper et sammensatt bilde der den totale påvirkningen kan være alvorlig, men vanskelig å predikere. Tilsvarende gjelder forstås også for økosystemer på land og i ferskvann

Så, hva kan Leka gjøre? Vi skjønner at vi ikke kan løse klimakrisen alene, men det kan finnes relativt enkle klimatiltak for å møte klimaendringene. Et av de mest effektive tiltakene i møte med tap av naturmangfold og klimaendringer er å la naturen få rom. I ubebygde areal kan det ligge lagret store mengder karbon. En utbygging i slike områder kan medføre betydelige klimagassutslipp. Dette problemet er størst ved utbygging i store myrområder og på høybonitet skog.

I Leka kommune er kanskje ikke denne problemstillingen særlig stor, da de områder som i dag er avsatt til utbygging ikke ligger i områder med slike naturtyper. Likevel kan det være fornuftig å ha dette i bakhodet ved fremtidig planlegging av utbygging på eventuelle nye områder med slik natur.

Kombinasjonen økt mengde biomasse i vegetasjonen og klimaendringer gir økt fare for kraftige vegetasjonsbranner. Lynnedslag og uvettig omgang med ild er vanlige brannårsaker. Når brannen har startet vil brannfronten tørke ut vegetasjonen. Ved høyere temperatur vil pyrolyse av vegetasjonen produsere lettantennelige gasser.

Figur 68 viser vegetasjonsbrannen på Madsøya i mai 2024

Figur 68 Foto: Jan Leo Fjeldstad

13.6 Fremmede arter

En fremmed art er en organisme (dyr, plante, insekt eller sopp) som forekommer utenfor sitt naturlige utbredelsesområde. Flere av disse utgjør liten eller ingen trussel mot naturmangfoldet, men en del av de fremmede artene kan gjøre stor skade i området de sprer seg til. Disse artene har ikke et naturlig samspill med øvrig flora og fauna, og kan dermed bli en belastning for lokale arter og økosystemet. Fremmede skadelige arter regnes som en av de største truslene mot mangfoldet i naturen. Når en fremmed skadelig art inntar nye områder kan den skade naturen på flere ulike måter, for eksempel:

- endre strukturen på naturtyper
- fortrenge arter som finnes naturlig på stedet, ved konkurranse om næring eller leveområder
- kryse seg med arter som finnes naturlig på stedet
- være bærer av parasitter og sykdommer

De fremmede artene i plantefelt er som regel bergfuru og sitkagran, men det finnes også i enkelte felt blanding av fremmede arter og norsk gran eller furu. Norsk furu regnes ikke som en fremmed art siden den hører hjemme i området. Derimot er norsk gran ikke hjemmehørende på Leka, og dermed en fremmed art. Det finnes også noen busker, stauder og ettårige planter som svartelisteartene rynkerose, parkslirekne og amerikamjølke, samt nyseryllik.

Mink er en annen «problemart». Mink er en Nordamerikansk art som ble innført til Norge i forbindelse med pelsdyroppdrett. Minken har et stort spredningspotensial og har derfor etablert seg over hele landet. Det finnes godt dokumenterte negative effekter av minkens predasjon på stort antall arter som spanner fra invertebrater og amfibier til fugl og pattedyr. Det er også diskutert hvorvidt det er konkurranse mellom mink og oter, og nyere forskning tyder på at oteren er den sterkeste part. På bakgrunn av minkens store økologiske effekt på stedeagne arter og trua arter er den klassifisert som fremmed art med svært høy risiko. Leka kommune har i samarbeid med Statens naturoppsyn, grunneiere og privatpersoner gjennomført tiltak for å utrydde mink på Leka.

Karplanter	Slirekne (<i>Reynoutria japonica</i> Houtt) Rynkerose (<i>Rosa rugosa</i>) Kjempefrø (Impatiens glandulifera) Amerikamjølke (<i>Epilobium ciliatum</i>) Nyseryllik (<i>Achillea ptarmica</i>)
Fremmede treslag	Sitkagran (<i>Picea sitchensis</i>) Bergfuru (<i>Pinus mugo</i> Turra)
Pattedyr	Mink (<i>Neovison vison</i>)
Bløtdyr	
Flatormer	Lakseparasitten <i>Gyrodactylus salaris</i>

Figur 69 Foto: Eli Fremstad, lisens CC BY SA 4.0

Rynkerose stammer fra Nordøst-Asia og er en 1-2 m høy busk med frøformering og med saftige frukter (nyper). Nypene kan spres med havstrømmer og med fugl. Arten er en vanlig og strukturerende art på havstrender der den kommer fra i Øst-Asia. Rynkerose ble tatt inn til Norge som prydblant på 1800-tallet.

Rynkerose vurderes å medføre svært høy risiko i norsk natur; den har et stort invasjonspotensial og dessuten en rekke negative økologiske effekter knyttet til fortrenkning og strukturendring av naturtyper, spesielt langs kysten, og kanskje også genetisk forurensning av hjemlige arter. Rynkerose står på listen over de 100 mest invasive artene i Europa (databasen DAISIE).

Figur 70 Foto: Eli Fremstad

Parkslirekne er en fremmed invaderende art som kommer opprinnelig fra Øst-Asia. Arten ble innført som prydblant til Norge på midten av 1800-tallet, men har de senere år endret status og er nå en av våre mest brysomme hageflyktninger. Parkslirekne formerer seg vegetativt med vandrende jordstengler og andre plantedeler, og spres til nye voksesteder ofte i forbindelse med flytting av jordmasser og planteavfall.

Parkslirekne er oppført på Norsk fremmedartsliste 2018 og er vurdert å utgjøre en svært høy økologisk risiko for stedegne arter og naturtyper. Parkslirekne er også oppført på listen over verdens 100 verste invaderende fremmede arter.

Figur 71 Foto: Eli Fremstad

Amerikamjølke er en plante i mjølkefamilien som er en flerårig urt. Dette er en innført mjølkeart som har etablert seg i store deler av Norge og sprer seg raskt. Plantene kan bli drøyt en meter høye. Blomstene er rosa, fiolette eller hvite med opptil åtte millimeter lange kronblad og klubbeforma arr. Plantene i Norge regnes til to underarter: ugrasmjølke og alaskamjølke

Amerikamjølke vokser i fuktige områder og på ulike typer ruderatmark. Arten etablerer seg og dominerer i flere typer naturlige habitater som vannkanter, myrer, strender og tangvoller. Amerikamjølke er registrert i området rundt Våttvika og i Sør-Gutvik. Arten finnes flere steder i kommunen enn det som er registrert.

Figur 72 Foto: Eli Fremstad, lisens CC BY 4.0

Bergfuru er en formrik art, med tre underarter. Arten ble innført i Norge rundt 1860-1870 og er nå etablertsom forvillet i alle landets fylker. På Leka ser man flere steder at arten sprer seg raskt fra gamle plantefelt. Dette medfører rask gjengroing av naturtyper som kystlynghei.

Spredning av bergfuru, og gjengroing av åpent landskap medfører økt risiko for kraftige vegetasjonsbranner dersom det skulle begynne å brenne. En kraftig vegetasjonsbrann kan starte som en liten gressbrann.

13.7 Forebyggende tiltak og fjerning av fremmede arter

I utgangspunktet bør alle fremmede arter fjernes for å hindre spredning tilbake i ryddede områder eller til andre steder. Man kan likevel ikke fjerne alt. Noen arter har spredt seg så mye, at vi kun kan gå inn og begrense der de enten truer viktig natur, ødelegger for tur og friluftsliv eller for en bærekraftig drift av skog- og landbruk.

Leka bør ha som målsetting å klare å holde alle kjente bestander av uønskede arter i sjakk. For at målet skal være realistisk er det svært viktig at nye utbyggingsprosjekter ikke bidrar til ytterligere spredning av de fremmede artene. Leka kommune bør satse på at de største spredningsveiene for fremmede arter, nemlig maskinell drift, dumping av hageavfall, flytting av jordmasser, spredning fra hager reduseres i størst mulig grad gjennom følgende tiltak:

- Maskiner skal spyles før og etter utført arbeid, for å hindre spredning av fremmede arter mellom prosjekter, kommunens egen drift.
- Jordmasser skal ikke fraktes bort, kommunale prosjekter.
- Ved utarbeidelse av reguleringsplaner skal det registreres fremmede arter i felt, og det skal legges frem tiltak for fjerning av de fremmede artene som i fremmedartslista er plassert i risikokategori Svært høy risiko (SE) og Høy risiko (HI).

Private hageeiere kan også gjøre tiltak mot fremmede arter. Ved anskaffelse av hageplanter er det svært viktig å vurdere risikoen for at planten sprer seg ut av hagen og etablerer seg i naturen. Det finnes i dag mye informasjon om hvilke prydplanter som utgjør en risiko for å rømme fra hagen, og dermed bli et problem i naturen. Naturmangfoldloven § 28 omtaler krav til aktsomhet ved utsetting av levende eller levedyktige organismer i naturen. Den ansvarlige for spredningen av fremmede levedyktige organismer skal så langt det er mulig forhindre at utsetting får uheldige følger for biologisk mangfold. Dette pålegger den enkelte hageeier et ansvar for å hindre at fremmede og skadelige hageplanter spres til naturen. Man skal unngå å kaste hageavfall med levedyktige frø ut i naturen, da dette kan være i strid med loven.

13.8 Kunstig belysning

Kunstig nattbelysning er vist å påvirke svært mange biologiske arter, fra pattedyr til planter, selv om vi i stor grad fortsatt mangler kunnskap om mange av dem. Dette gjør det vanskelig å vurdere hva som vil være de mest reelle effektene å vurdere ved for eksempel gatebelysning. Det er en rekke muligheter for å begrense effektene på naturmangfoldet som følge av kunstig belysning. For mange arter vil effekter av kunstig nattbelysning være negative, men for noen kan de også være positive, da de lettere kan oppdage byttedyr, forlenget periode med næringssøk og lignende. Det er gjort flere internasjonale forsøk på å estimere insektdødelighet som følge av gatelys og kjøretøy.

Undersøkelsene viser at det er skremmende høye estimater av insektdødelighet nært gatelys.

De fleste fisker bruker synet for å orientere seg, både ved næringssøk og forplantning, og for å unnsnippe predatorer. Lys er derfor ofte avgjørende for deres overlevelse. Fiskens atferd kan bli påvirket av kunstig lys, der variasjoner i lysmengden blant annet styrer artenes vertikale vandring. En vanlig reaksjon på lys er å samle seg i stimer og bevege seg mot lyskilden.

Laksefisker som skal vandre fra gyteområdene gjennom bekker, elver og estuarier før de kommer ut i havet, beveger seg oftest om natten, etter at øynene har vent seg til lysforholdene om natta. Fisk som vender tilbake til elvene, vandrer også om natta. Endrede lysforhold langs disse rutene kan forstyrre vandringene, øke predasjonen på vandrende fisk, og dermed også mulig redusere antall fisker som klarer å fullføre disse vandringene.

I mange områder vil det hverken være praktisk eller ønskelig å fjerne lyskilder helt eller delvis. Dårlig design på lyskildene, feil installering eller manglende vedlikehold kan medføre belysning av områder utenfor området man ønsker å belyse. Det kan derfor være aktuelt med moderne led lys som vinkles slik at de ikke belyser annet område enn det de skal belyse. Det er i tillegg mulig at gatelys dimmes automatisk på natt.

14 Handlingsdel

Temaplanen for naturmangfold skal være et viktig hjelpemiddel i framtidig areal og naturforvaltning i kommunen. Handlingsdelen skal i utgangspunktet være en ramme for å nå ulike mål kommunen har satt seg. I handlingsdelen har man kommet med flere forslag til tiltak for en 4 års periode.

Tiltak	Beskrivelse	Ansvarlig	Tidspunkt	Merknader
Kommuneplanens arealdel	Bruke informasjonen i temaplan for naturmangfold i arbeidet med kommuneplanens arealdel. Ha søkelys på naturmangfold areal planlegging. Kommunen har anledning IHT plan-og bygningsloven å gi bestemmelser for sjøarealer. Som å forby taretråling i områder med tareskog av regional og nasjonal stor verdi for biologisk mangfold. Og som ligger i områder som er viktig for fiskeri og sjøfugler. Ved planvask av kommuneplanens arealdel bør gamle reguleringsplaner, der utbygging ikke har startet bli gjennomgått og vurdert tatt ut. Området skal da gå tilbake til LNF	Leka kommune/v strategi og samfunn	Ved rullering 2025/2026	Kommuneplanens arealdel for perioden 2013-2025 skal rulleres og det er i dette arbeidet viktig å bruke denne temaplanen som verktøy i arbeidet med rulleringen.
Rullering av tiltaksplan	Tiltaksplanen må rulleres for at man kan prioritere andre tiltak etter hvert som tiltak er utført. Noen tiltak er naturlig å videreføre.	Leka kommune/v strategi og samfunn	Minst hvert 4 år i forbindelse med rullering av planstrategi.	

Kartlegging av utvalgte naturtyper.	Privatpersoner kan bestille kartlegging av viktige naturtyper. Det kan søkes SMIL-Midler eller midler gjennom miljødirektoratet til arbeidet. Kartlegging skal gjøres etter A-kreditert metode. Resultat av privat kartlegging skal legges inn i offentlig database. I 4 års perioden undersøke om det finnes utvalgt naturtype som olivinskog i kommunen.	Private aktører Kommunen kan bistå/rettlede i arbeidet. Leka kommune	Fast 2028	
Bekjemping av fremmede arter ved reguleringsplaner.	Ved utarbeidelse av reguleringsplaner skal det registreres fremmede arter i felt, og det skal legges frem tiltak for fjerning av de fremmede artene som i fremmedartlista er plassert i risikokategori: Svært høy risiko og høy risiko	Private aktører	Fast	
Bekjempe spredning av fremmede arter ved anleggsarbeid i kommunal drift	Gravemaskiner og utstyr/maskiner som brukes i bakken skal rengjøres/spyles før det tas i bruk på nytt område. Dette for å hindre spredning av fremmede arter.	Leka kommune v/teknisk og eiendom/entreprenører	Fast	
Strandrydding	Strandrydding gjennomføres slik som tidligere år. Sommerjobb for skoleungdom.	Leka kommune v/teknisk og eiendom	Årlig i juli	Årlig kostnad ligger på ca. 150 000,- Kommunens egenandel ca. 50 000,-

Informasjon til innbyggere	Informasjon til innbyggere om bekjemping av fremmede arter, strandrydding og andre tiltak for naturmangfold oppdateres på kommunens hjemmeside og i Lekaposten.	Leka kommune	Fast	
Tiltak i elver og bekker, enger, naturbeitemark, slåtteeeng osv.	Fisketrapp i Briktaldselva er ute av funksjon og bør settes i stand på en varig måte, slik at isen i elva ikke ødelegger fisketrappen. I samarbeid med vannområdekoordinator kartlegge om elva er anadrom. Videre tiltak diskuteres ut ifra resultatet av kartleggingen.	Fylkeskommunen Vannområde-koordinator	2025/2026	
Tiltak for fugler i jordbrukslandskapet	Informere om ulike muligheter for tiltak for fugler i jordbrukslandskapet, og ulike støtteordninger for å bedre situasjonen for fuglene.	Leka kommune v/teknisk og eiendom	Fast	
Tiltak mot mink	Uttak av mink må opprettholdes og forsterkes. Dette vil blant annet bedre næringstilgangen for hubro.	Statsforvalteren SNO Leka kommune Privatpersoner	Fast	Årlig kostnad ca. 30 000,-

Tiltak for pollinerende insekter	Informere innbyggerne via kommunens hjemmeside om ulike tiltak for å hjelpe pollinerende insekter. For eksempel etablering av blomstereng og sein slått av blomstereng. Etablere blomstereng/Slåttemark på offentlige grøntarealer som egner seg til dette. Fortrinnsvis på tørr og mager jord der konkurranse fra gress og ugressplanter er mindre.	Leka kommune	Fast	
		Leka kommune v/ landbrukskontoret	2026	
Restaurering av truede naturtyper i områder der det er hugget granskog.	Grunneiere som ønsker å ivareta truet naturtype som for eksempel kystlynghei i områder det har blitt hugget granskog i 2024 kan gis tillatelse til det i stedet for treplanting. Det må da tilrettelegges for beite/Skjøtsel av området	Leka kommune, grunneiere	2026	

15 Kilder

Nettsider:

www.miljodirektoratet.no

www.fiskeridirektoratet.no

www.havforskningsinstituttet.no

www.statsforvalteren.no

www.mattilsynet.no

www.bondelaget.no

www.nibio.no

www.samiba.no

www.naturvernforbundet.no

www.nina.no

www.artsdatabanken.no

www.gartnerforbundet.no

www.agropub.no

www.birdlife.no

www.ngu.no

www-visitleka.no

www.leka-steinsenter.no

Lovverk:

Naturmangfoldloven

Havressursloven

Offentlige dokumenter:

Forvaltningsplan for Sklinna naturreservat

Forvaltningsplan for Horta verneområde

Bilder:

Fotografer er kreditert under hvert bilde.

Bildet på forsiden er tatt av Yngve Sandberg. Fotograf vannmerke side 5 er Bjørn-Erik Grotheer

